

บทที่ 3

การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศ

3.1 การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก

องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก หรือ World Intellectual Property Organization (WIPO) เป็นองค์การที่จัดตั้งขึ้นตามอนุสัญญาองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO Convention 1967) เมื่อปี ค.ศ. 1967 เพื่อส่งเสริมการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาทั่วโลก โดยมีลักษณะเป็นทบวงการชำนัญพิเศษของสหประชาชาติ มีภารกิจในการส่งเสริมการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาโดยอาศัยความร่วมมือจากประเทศสมาชิก และองค์การระหว่างประเทศอื่นๆ ปัจจุบันมีประเทศสมาชิกทั้งหมด 184 ประเทศ มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในกรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์¹

ในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในระดับสากลนั้น ประเทศที่พัฒนา และประเทศที่กำลังพัฒนาหลายประเทศได้มีการทำข้อตกลงระหว่างประเทศร่วมกัน และได้มีการพัฒนาข้อตกลงระหว่างประเทศขึ้นมาเป็นองค์การที่ดูแลงานสร้างสรรค์ต่างๆ การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศแต่เดิมนั้นอยู่ภายใต้การดูแลขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก ในงานดำเนินงานขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก ในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญานั้น โดยทั่วไปจะกระทำโดยอาศัยกฎเกณฑ์ และบรรทัดฐานที่กำหนดขึ้น โดยความตกลงระหว่างประเทศหลายฉบับ เช่น การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาทางอุตสาหกรรมจะอยู่ภายใต้หลักการของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 (Paris Convention for the Protection of Industrial Property 1883) ลิขสิทธิ์และสิทธิข้างเคียงภายใต้อนุสัญญาเบอร์น ค.ศ. 1886 (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works 1886) และอนุสัญญากรุงโรมว่าด้วยการคุ้มครองนักแสดง ผู้ผลิตสิ่งบันทึกเสียง และองค์การแพร่เสียงแพร่ภาพ ค.ศ. 1916 (Rome Convention for the Protection of Performer, Producers of Phonograms and Broadcasting Organizations 1916) การออกแบบแผงวงจรรวมภายใต้สนธิสัญญาว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับวงจรรวม (Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits) เป็นต้น โดยสาระสำคัญและรายละเอียด

¹ World Intellectual Property Organization. (Online). Available: http://www.wipo.int/about-wipo/en/what_is_wipo.html. [2011, February 10].

ของการคุ้มครองตามความตกลงระหว่างประเทศแต่ละฉบับจะมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับประเภทของทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสำคัญ² ซึ่งจะนำเสนอข้อตกลงระหว่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเฉพาะในส่วนที่สำคัญดังนี้

3.1.1 อนุสัญญากรุงเบอร์น์เพื่อการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม ค.ศ. 1886 (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works 1886)

อนุสัญญากรุงเบอร์น์ ค.ศ. 1886 (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works 1886) เพื่อการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม เป็นสนธิสัญญาพหุภาคีเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ที่เก่าแก่ที่สุด จัดทำโดยที่มีความมุ่งหมายให้มีการคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ และให้ประเทศต่างๆ มีมาตรฐานอย่างเดียวกัน³ ในการคุ้มครองลิขสิทธิ์ วัตถุประสงค์ดังกล่าวปรากฏอยู่ในอารัมภบทของอนุสัญญากรุงเบอร์น์ฉบับแก้ไข ค.ศ. 1971 ซึ่งมีความสำคัญว่า อนุสัญญากรุงเบอร์น์มีความมุ่งหมายที่จะคุ้มครองสิทธิของผู้สร้างสรรค์ ที่มีในงานวรรณกรรมและศิลปกรรมอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นเอกภาพเท่าที่จะเป็นไปได้⁴ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประเทศต่างๆ มีแนวความคิดในการคุ้มครองลิขสิทธิ์และหลักกฎหมายลิขสิทธิ์ที่แตกต่างกันมาก ประเทศที่เข้าร่วมในการร่างอนุสัญญากรุงเบอร์น์จึงวางหลักเกณฑ์ที่ประเทศจำนวนมากยอมรับได้ก่อนแล้วค่อยๆปรับเปลี่ยนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวมากขึ้น อนุสัญญากรุงเบอร์น์มีความเป็นมาที่ยาวนานกว่าร้อยปี เช่นเดียวกับอนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม⁵ อนุสัญญากรุงเบอร์น์ได้จัดทำขึ้นในปี ค.ศ. 1886 ที่กรุงเบอร์น์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และมีผลใช้บังคับเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน หลังจากใช้บังคับอนุสัญญากรุงเบอร์น์ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมทั้งสิ้นรวม 7 ครั้ง⁶ มีประเทศที่เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกกระทั่งจนถึงวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1995 อนุสัญญากรุงเบอร์น์มีประเทศสมาชิกรวมทั้งสิ้นจำนวน 111 ประเทศ⁷

² คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชาการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 45.

³ จักรกฤษณ์ ควรพจน์. (2548). *กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วย ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: นิติธรรม. หน้า 69.

⁴ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชาการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 107.

⁵ จักรกฤษณ์ ควรพจน์. อ้างแล้ว, หน้า 68.

⁶ จักรกฤษณ์ ควรพจน์. อ้างแล้ว, หน้า 68.

⁷ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชาการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 107.

อนุสัญญาเบอร์น์ได้ก่อตั้งสหภาพเบอร์น์ (Berne Union) ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ประเทศสมาชิกให้การคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ภายใต้หลักการที่เป็นหนึ่งเดียวกัน⁸

3.1.1.1 ความเป็นมาของอนุสัญญาเบอร์น์ ค.ศ. 1886

ในการจัดทำอนุสัญญาเบอร์น์ ค.ศ. 1886 (Berne Convention 1886) ได้มีการจัดการประชุมหลายครั้ง หลายประเทศ ใช้เวลาในการแก้ไขข้อตกลงในอนุสัญญานับนี้มากมาย และได้มีการพัฒนาคุ้มครองงานสร้างสรรค์ให้มีระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น หรือเพิ่มการคุ้มครองงานสร้างสรรค์บางลักษณะ เช่น งานแปล ซึ่งประเทศภาคีเห็นว่าควรได้รับการคุ้มครองงานแปลนี้ให้ได้รับการคุ้มครองเช่นงานต้นฉบับ ซึ่งจะนำเสนอเป็นภาพรวมในการประชุมที่จัดให้มีขึ้นตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

การประชุมที่กรุงปารีสในปี ค.ศ.1878 (The International Literary Congress of 1878) ในการจัดประชุมคราวนี้สมาคมผู้สร้างสรรค์งานวรรณกรรมในประเทศฝรั่งเศส จัดการประชุมระหว่างประเทศขึ้นที่กรุงปารีสในปี ค.ศ.1878 ในการประชุมดังกล่าวมีผู้แต่งหนังสือและผู้จัดพิมพ์หนังสือเข้าร่วมประชุม ที่ประชุมดังกล่าวมีมติให้ก่อตั้ง International Literary Association ซึ่งต่อมาเมื่อมีการขยายขอบเขตการทำงานให้รวมถึงงานศิลปกรรมด้วยจึงเปลี่ยนชื่อเป็น L'Association Litteraire et Artistique International: ALAI ในปี ค.ศ.1884⁹ และต่อมาได้มีการจัดการประชุมขึ้นที่กรุงโรมในปี ค.ศ.1882 (The Rome Congress of 1882) ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ในที่ประชุมมีความเห็นสรุปได้ว่าทุกประเทศมีความจำเป็นที่จะคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา จึงได้มีการรวบรวมความคิดเห็น และความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องกับบุคคล หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์งาน เช่น ผู้แต่งหนังสือ ผู้ประพันธ์เพลง เป็นต้น ซึ่งต่อมาได้มีการประชุมตามมาอีกหลายครั้ง และในที่สุดได้มีการแก้ไขอนุสัญญาในการประชุมที่กรุงสตอกโฮล์มในปี ค.ศ.1987 (The Diplomatic Conference of 1987) ที่กำหนดให้องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่แทนสหภาพเบอร์น์ที่ได้มีการจัดตั้งองค์การนี้เพื่อให้บริการในการบริหารจัดการในช่วงแรก ซึ่งในอนุสัญญานับนี้มีหลักการที่สำคัญๆ ดังนี้

⁸ จักรกฤษณ์ ครอบงม. อ้างแล้ว, หน้า 69.

⁹ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชาการทฤษฎีทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 109.

3.1.1.2 หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ และหลักการคุ้มครองที่เป็นอิสระ

หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment Principle) และหลักการคุ้มครองที่เป็นอิสระ (Independence of Protection Principle) ตามหลักการนี้มีเนื้อหาสำคัญที่พอจะสรุปได้ว่า หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติคือการที่ประเทศภาคีอนุสัญญากรุงเบอร์ลินจะต้องให้ความคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ที่เกิดในประเทศภาคีอนุสัญญาในลักษณะเช่นเดียวกันกับที่ให้ความคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ของคนชาติตนเอง กล่าวคือ หากประเทศใดมีการคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ภายในประเทศของตนเป็นอย่างไร ก็จำเป็นที่จะต้องให้ความคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ของประเทศภาคีอนุสัญญาภายในประเทศของตนอย่างเดียวกับงานลิขสิทธิ์ในประเทศตนเองอย่างเสมอภาค หรือเสมอเหมือนกัน หลักการนี้เป็นหลักการคุ้มครองที่ไม่ขึ้นอยู่กับ หรือเป็นอิสระจากการคุ้มครองของประเทศที่เกิดแห่งงาน ทั้งสองหลักการนี้ปรากฏโดยชัดแจ้งในอนุสัญญากรุงเบอร์ลินฉบับแก้ไขใน ค.ศ. 1908 และคงมีอยู่ในฉบับแก้ไขต่อมาจนถึงฉบับแก้ไขใน ค.ศ. 1971 โดยบัญญัติไว้ใน Article 5 (1) และ (2)¹⁰

3.1.1.3 หลักการคุ้มครองโดยอัตโนมัติ (Automatic Protection Principle)

หลักการคุ้มครองโดยอัตโนมัติ (Automatic Protection Principle) ในการคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ตามอนุสัญญาฉบับนี้ จะต้องเป็นการคุ้มครองโดยอัตโนมัติ และจะต้องไม่มีแบบพิธีใดๆ หลักการนี้ปรากฏชัดแจ้งในอนุสัญญากรุงเบอร์ลินฉบับแก้ไข ค.ศ.1908 และฉบับแก้ไข ค.ศ. 1971 Article 5(2) บัญญัติว่า “(2) The enjoyment and the exercise of these rights shall not subject to any formality;”¹¹ ...” ตามบทบัญญัตินี้ แสดงให้เห็นว่าในกรณีประเทศที่เกิดงานสร้างสรรค์ และเป็นประเทศภาคีอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ประเทศอื่นที่เป็นภาคีอนุสัญญาแต่ละประเทศต้องให้ความคุ้มครองงานดังกล่าวโดยไม่มีเงื่อนไขในการให้ความคุ้มครอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ประเทศทั้งหลายที่เป็นภาคีอนุสัญญานี้จะต้องให้ความคุ้มครองงาน โดยไม่มีเงื่อนไขในการที่จะก่อให้เกิดภาระกับประเทศที่เป็นแห่งกำเนิดของงาน ประเทศอื่นที่เป็นภาคีอนุสัญญาจะสร้างแบบพิธีในการที่จะขอรับการคุ้มครองภายในประเทศของตนเองไม่ได้ เช่น การสร้างเงื่อนไขที่ต้องให้มีการจดทะเบียนกับหน่วยงานของรัฐก่อนที่จะได้รับความยินยอม ซึ่งจะต้องมีการทำตามแบบพิธีของภาครัฐจะกระทำไม่ได้ เป็นต้น

¹⁰ จักรกฤษณ์ ควรพจน์. อ้างแล้ว, หน้า 70.

¹¹ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชาการทวิภาคีสหพันธรัฐเยอรมนี. อ้างแล้ว, หน้า 115.

3.1.1.4 มาตรฐานขั้นต่ำในการให้ความคุ้มครอง

มาตรฐานขั้นต่ำในการให้ความคุ้มครอง (Minimum Protection) ได้ถูกนำมาใช้เป็นหลักการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของอนุสัญญากรุงเบอร์น ที่จะทำให้การคุ้มครองสิทธิของผู้สร้างสรรค์มีความเป็นเอกภาพ ซึ่งตั้งแต่มีการจัดทำอนุสัญญากรุงเบอร์นในฉบับแรกๆ ได้มีการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการให้ความคุ้มครองมาโดยตลอด และเพิ่มการคุ้มครองงานมากขึ้นเรื่อยๆ จากการแก้ไขอนุสัญญาในครั้งต่อๆ มา หรือมีการเพิ่มการคุ้มครองจากเดิมโดยมีการคุ้มครองธรรมสิทธิ (Moral Rights)¹² แม้ว่าในข้อ 9 (1) ได้กำหนดข้อยกเว้นไว้ว่าบรรดาสมาชิกจะไม่มีสิทธิหรือข้อผูกพันภายใต้ความตกลงนี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับบรรดาสิทธิที่ให้ภายใต้ข้อ 6 ทวิ ของอนุสัญญานั้น หรือเกี่ยวกับสิทธิต่างๆ ที่เกิดจากนั้น¹³ ต้องถือว่าธรรมสิทธิเป็นหลักการข้อหนึ่งภายใต้หลักมาตรฐานขั้นต่ำในการให้ความคุ้มครอง หรือในกรณีที่กฎหมายภายในของประเทศสมาชิกเจ้าของลิขสิทธิ์ต้องมีสิทธิในการทำซ้ำ สิทธิในการดัดแปลงงาน และสิทธิในการเผยแพร่ต่อสาธารณชน รวมทั้งอายุการคุ้มครองต้องมีกำหนดไม่น้อยกว่าอายุของผู้สร้างสรรค์กับอีก 50 ปีนับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย เป็นต้น¹⁴ ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักการขั้นต่ำในการให้ความคุ้มครองงานสร้างสรรค์

ภายใต้อนุสัญญากรุงเบอร์นยังได้มีการกำหนดให้จัดตั้งสหภาพเบอร์นขึ้น (Berne Union) ซึ่งหากจะถือว่าการจัดให้มีการตั้งสหภาพเบอร์นนั้น เป็นหลักการอีกหลักการหนึ่งภายใต้อนุสัญญาฉบับนี้ก็คงจะไม่ผิดนัก แนวความคิดในการจัดตั้งสหภาพเบอร์นปรากฏอยู่ในอนุสัญญาเบอร์นตั้งแต่ฉบับแรกจนถึงฉบับแก้ไขในปี ค.ศ.1971 ซึ่งสหภาพเบอร์นจัดตั้งขึ้นเพื่อก่อให้เกิดความผูกพันที่ถาวรระหว่างประเทศภาคีอนุสัญญากรุงเบอร์น เพื่อให้ประเทศภาคีอนุสัญญาดำเนินการให้เป็นรูปธรรมขึ้น

¹² คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชาการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 116.

¹³ จักรกฤษณ์ ควรพจน์. อ้างแล้ว, หน้า 79.

¹⁴ จักรกฤษณ์ ควรพจน์. อ้างแล้ว, หน้า 70.

3.1.2 อนุสัญญากรุงปารีสเพื่อการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม ค.ศ. 1883 (Paris Convention for the Protection of Industrial Property 1883)

อนุสัญญากรุงปารีสเพื่อการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม ค.ศ. 1883 (Paris Convention for the Protection of Industrial Property 1883) มีผลใช้บังคับมาตั้งแต่วันที่ 7 กรกฎาคม ค.ศ. 1884 และใช้บังคับเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่ถูกจัดทำขึ้น อนุสัญญากรุงปารีสก็ได้รับความสำคัญเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ โดยใน ค.ศ. 1992 จำนวนสมาชิกของอนุสัญญานี้มีด้วยกันทั้งสิ้นรวม 103 ประเทศ¹⁵ อนุสัญญากรุงปารีสมีความสำคัญต่อการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมเป็นอย่างมาก เนื่องจากได้กำหนดหลักการพื้นฐานบางประการเอาไว้ โดยรัฐภาคีมีหน้าที่ที่จะต้องออกกฎหมายภายในเพื่ออนุวัติการ ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของอนุสัญญากรุงปารีส ความตกลงนี้ได้เป็นหัวใจสำคัญของการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมระหว่างประเทศมาเป็นเวลานานกว่าหนึ่งศตวรรษ อนุสัญญากรุงปารีสมีอิทธิพลไม่เฉพาะต่อกฎหมายสิทธิบัตรของรัฐภาคีเท่านั้น หากแต่ยังมีบทบาทสำคัญต่อการร่างกฎหมายของประเทศต่างๆ ที่มีได้เป็นภาคีด้วย

อนุสัญญากรุงปารีสมีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 30 ข้อ ครอบคลุมการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมทุกประเภท ได้แก่ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า ชื่อการค้า การออกแบบทางอุตสาหกรรม สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม¹⁶

มีข้อที่น่าสนใจว่า อนุสัญญากรุงปารีสมิได้กำหนดมาตรฐานใดๆของการคุ้มครองไว้ ไม่ว่าจะในเรื่องคุณสมบัติ หรือประเภทของสิ่งที่อาจได้รับความคุ้มครอง หรือในเรื่องระยะเวลาการคุ้มครอง เป็นต้น อนุสัญญากรุงปารีสเพียงแต่กำหนดหลักการพื้นฐานบางประการที่รัฐภาคีต้องรับไปปฏิบัติ ซึ่งเรียกกันว่า มาตรฐานขั้นต่ำ (Minimum Standards)¹⁷

นับตั้งแต่อนุสัญญากรุงปารีสมีผลบังคับใช้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ได้มีการแก้ไขบทบัญญัติของอนุสัญญาทั้งสิ้นรวม 6 ครั้ง¹⁸ และถึงแม้ว่าจะมีการแก้ไขเป็นจำนวนหลายครั้งก็ตาม หลักการสำคัญของอนุสัญญากรุงปารีสก็ยังคงอยู่ โดยมีได้ถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเท่าใด

¹⁵ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชาการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 95.

¹⁶ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชาการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 95.

¹⁷ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชาการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 95.

¹⁸ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชาการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 95.

นัก หลักการใหญ่ๆที่ถือว่าเป็นส่วนสำคัญของอนุสัญญากรุงปารีสมีอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น 4 หลักการ¹⁹ ดังนี้

3.1.2.1 หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ

หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment Principle) ได้ถูกบัญญัติไว้ในข้อ 2 (1) ของอนุสัญญากรุงปารีส ภายใต้หลักนี้ บุคคลทุกคนที่มีสัญชาติของรัฐภาคีแห่งอนุสัญญากรุงปารีส จะได้รับการปฏิบัติและได้รับความคุ้มครองทางด้านทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมจากรัฐภาคีอื่นอย่างเท่าเทียมกัน เสมอกันกับความคุ้มครองที่คนชาติของรัฐภาคีนั้นได้รับ เป็นหลักการเดียวกันกับที่ใช้ในอนุสัญญาเบอร์น ค.ศ. 1886

3.1.2.2 หลักการให้สิทธิที่จะขอรับความคุ้มครองก่อน

หลักการให้สิทธิที่จะขอรับความคุ้มครองก่อน (Right of Priority Principle) เป็นหลักการสำคัญอีกหลักหนึ่งของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 หลักการดังกล่าวได้ถูกบัญญัติไว้ในข้อ 4 ของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 ภายใต้หลักการนี้ ผู้ที่มีสิทธิขอรับความคุ้มครองสำหรับทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม ที่ได้ขอรับสิทธิไว้ในรัฐภาคีแห่งใดแห่งหนึ่งแล้ว สามารถที่จะมาขอรับสิทธิในทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมเดียวกันนั้นในประเทศภาคีอื่นๆได้อีก แต่จะต้องทำการยื่นคำขอภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยข้อ 4 ซี (1) ได้กำหนดให้มีการยื่นคำขอภายใน 12 เดือน นับจากวันยื่นคำขอครั้งแรก ในกรณีของสิทธิบัตร และแบบผลิตภัณฑ์อรรถประโยชน์ (Utility Model) และภายใน 6 เดือนสำหรับคำขอรับการคุ้มครองสำหรับการออกแบบอุตสาหกรรมและเครื่องหมายการค้า²⁰

3.1.2.3 หลักความเป็นอิสระของสิทธิ

หลักความเป็นอิสระของสิทธิ (Independence of Patents Principle) เป็นหลักการพื้นฐานอีกประการหนึ่งของอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ.1883 ซึ่งถูกบัญญัติไว้ในข้อ 4bis (Paris Convention Art. 4bis) โดยเป็นบทบัญญัติที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมเข้ามาในการประชุมที่ กรุงบรัสเซลส์ เมื่อปี ค.ศ. 1900²¹ ภายใต้หลักการนี้ สิทธิที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมที่ออกโดยรัฐภาคีแต่ละรัฐนั้นจะมีความเป็นอิสระจากกัน ถึงแม้ว่าการออกสิทธิเหล่านั้นจะได้กระทำเพื่อให้ความคุ้มครองแก่

¹⁹ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชาการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 95.

²⁰ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชาการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 99.

²¹ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชาการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 101.

การคิดค้น หรือการประดิษฐ์อันเดียวกันก็ตาม อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า อนุสัญญากรุงปารีสได้รับรู้ถึงอำนาจอธิปไตยของประเทศต่างๆ ในอันที่จะทำการพิจารณาตรวจสอบ และดำเนินการออกสิทธิบัตรในประเทศของตนเอง

3.1.2.4 หลักการบังคับให้มีการนำสิทธิบัตรไปใช้งานในท้องถิ่น

หลักการบังคับให้มีการนำสิทธิบัตรไปใช้งานภายในประเทศ (Local Working of Patents Principle) เป็นหลักการที่เป็นเรื่องมีบังคับระหว่างรัฐกับผู้ทรงสิทธิ เนื่องจากระบบสิทธิบัตรสมัยใหม่จะเน้นที่การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างรัฐกับผู้ทรงสิทธิ หน้าที่ที่ผู้ทรงสิทธิจะต้องปฏิบัติเพื่อเป็นการตอบแทนต่อการที่รัฐให้สิทธิเด็ดขาดแก่ตนนั้น หาได้จำกัดอยู่เพียงการเปิดเผยรายละเอียดการประดิษฐ์อย่างสมบูรณ์ และขัดแย้งเท่านั้น ไม่หากแต่ยังรวมถึงการนำเอาการประดิษฐ์ไปใช้งานภายในประเทศเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมอีกด้วย เนื่องจากการได้สิทธิบัตรนั้นมีลักษณะเหมือนกับการได้อำนาจผูกขาดจากรัฐ และผู้ทรงสิทธิก็อาจบิดพลิ้วไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนในอันที่จะนำเอาการประดิษฐ์ไปใช้งาน เพื่อป้องกันปัญหานี้ นานาประเทศจึงมักจะกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่จะบังคับให้มีการใช้งานในสิทธิบัตร ซึ่งมาตรการที่พบเห็นอยู่เสมอๆ ก็คือ มาตรการบังคับใช้สิทธิ (Compulsory Licensing) และมาตรการริบคืนสิทธิบัตร (Forfeiture)²² อย่างไรก็ตาม อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 ไม่ต้องการให้รัฐภาคีใช้มาตรการบังคับให้มีการใช้งานในสิทธิบัตรตามอำเภอใจ บทบัญญัติใจข้อ 5 จึงได้กำหนดเงื่อนไขของการที่รัฐภาคีจะบังคับใช้มาตรการดังกล่าวเอาไว้ ซึ่งจำแนกสาระสำคัญของข้อ 5 แห่งอนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 ออกได้เป็นสามประการด้วยกัน คือ การนำเข้า มาตรการบังคับใช้สิทธิ และการริบคืนสิทธิบัตร²³ เช่นในกรณีของการนำเข้า รัฐภาคีอาจใช้อำนาจในการไม่อนุญาตให้ผู้ทรงสิทธินำเข้าซึ่งวัตถุดิบในการนำมาใช้ในการผลิตสินค้าทางอุตสาหกรรมที่ตนได้รับสิทธิบัตรจากรัฐนั้น หากผู้ทรงสิทธิไม่ยอมที่จะนำเอาการประดิษฐ์ไปใช้งานภายในประเทศเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม หรือกรณีมาตรการบังคับใช้สิทธิ อาจเป็นกรณีที่รัฐผู้ให้อำนาจสิทธิเด็ดขาดแก่สิทธิบัตรนั้น ออกคำเตือนผู้ทรงสิทธิบัตรว่า หากไม่ดำเนินการนำสิทธิบัตรการประดิษฐ์นั้นไปใช้งานภายในประเทศภายในระยะเวลาที่กำหนด ก็อาจจะดำเนินการเพิกถอนสิทธิบัตรนั้น หากพ้นระยะเวลาที่กำหนด และในกรณีสุดท้ายคือการเพิกถอนสิทธิบัตร จะเกิดขึ้นในกรณีที่รัฐไม่มีทางเลือกอื่นและได้ใช้มาตรการอื่นๆ แล้วยังไม่เกิดผล

²² คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 102.

²³ คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 102.

3.1.3 อนุสัญญากรุงโรม ว่าด้วยการคุ้มครองนักแสดง ผู้ผลิตสิ่งบันทึกเสียง และองค์การแพร่เสียงแพร่ภาพ ค.ศ. 1916

อนุสัญญากรุงโรม ค.ศ. 1916 (Rome Convention for the Protection of Performer, Producers of Phonograms and Broadcasting Organization 1916) เป็นความตกลงระหว่างประเทศที่กำหนดหลักเกณฑ์การคุ้มครองสิทธิข้างเคียง (Related Rights or Neighboring Rights)²⁴ ซึ่งได้ถูกจัดตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ.1916 ในขณะที่มีการจัดทำอนุสัญญากรุงโรมนั้น นานาประเทศต่างไม่มีความสนใจที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกเท่าใดนัก ทั้งนี้เนื่องจากเทคโนโลยีการบันทึกเสียงและแพร่เสียงแพร่ภาพที่อนุสัญญากรุงโรมประสงค์จะให้ความคุ้มครอง ยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าใดนักในช่วงเวลาดังกล่าว²⁵ แต่ต่อมาสภาพการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปในทางตรงกันข้าม ประเทศต่างๆ ได้หันมาให้ความสนใจต่อการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของความตกลงฉบับนี้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเติบโตอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์ และโทรคมนาคม ส่งผลให้ประเทศที่เข้าร่วมในอนุสัญญาฉบับนี้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จนถึงวันที่ความตกลงทริปส์มีผลใช้บังคับ อนุสัญญากรุงโรมมีประเทศสมาชิกรวมทั้งสิ้นจำนวน 47 ประเทศ²⁶

3.1.3.1 หลักการพื้นฐานของการคุ้มครองสิทธิภายใต้อนุสัญญากรุงโรม ค.ศ. 1916

หลักการพื้นฐานของการคุ้มครองสิทธิข้างเคียงภายใต้อนุสัญญากรุงโรม ได้ถูกบัญญัติไว้ในอนุสัญญากรุงโรม ค.ศ. 1916 มาตรา 1 ซึ่งมีการบัญญัติว่า “การคุ้มครองสิทธิข้างเคียงจะต้องไม่กระทบต่อสิทธิของผู้ประพันธ์ในระบบลิขสิทธิ์แบบดั้งเดิม”²⁷ ซึ่งโดยภายใต้หลักการดังกล่าว อนุสัญญากรุงโรมได้กำหนดบรรทัดฐานของการคุ้มครองสิทธิข้างเคียงระหว่างรัฐ โดยยอมรับหลักอำนาจอธิปไตยแห่งรัฐภายใต้หลักดินแดน ภายใต้หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ สิทธิขั้นต่ำที่รัฐภาคีต้องจัดให้แก่บุคคลดังกล่าวเห็นได้ในกรณีนักแสดง รัฐภาคีต้องกำหนดให้นักแสดงมีสิทธิ์เด็ดขาดในการนำเสนอต่อสาธารณชนซึ่งการแสดงของตน การบันทึกการแสดง และการทำซ้ำซึ่งการบันทึกการแสดง ส่วนผู้ผลิตสิ่งบันทึกเสียงนั้น อนุสัญญากรุงโรมได้กำหนดสิทธิ์เด็ดขาดในการทำซ้ำซึ่งสิ่งบันทึกเสียงรวมทั้งมีสิทธิ์ที่จะได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรมสำหรับการใช้สิ่งบันทึกเสียงในการแพร่เสียงแพร่ภาพ หรือในการนำเสนอต่อสาธารณชน และในส่วนขององค์การ

²⁴ จักรกฤษณ์ ควรพจน์. อ้างแล้ว, หน้า 74.

²⁵ คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 121.

²⁶ คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 121.

²⁷ จักรกฤษณ์ ควรพจน์. อ้างแล้ว, หน้า 75.

แพร่เสียงแพร่ภาพมีสิทธิเด็ดขาดในการแพร่เสียงแพร่ภาพซ้ำ บันทึก ทำซ้ำ และนำเสนอต่อสาธารณชนซึ่งงานแพร่เสียงแพร่ภาพของตน²⁸

อนุสัญญากรุงโรม ค.ศ. 1916 เป็นอนุสัญญาที่มีผลใช้บังคับกับการคุ้มครองสิทธิข้างเคียงในระดับระหว่างประเทศเท่านั้น โดยจะไม่ใช้บังคับกับการให้สิทธิของนักแสดง ผู้ผลิตสิ่งบันทึกเสียง และองค์การแพร่เสียงแพร่ภาพที่มีอยู่ในประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นการเฉพาะ

3.2 การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้องค์การการค้าโลก

องค์การการค้าโลก หรือ World Trade Organization (WTO) ได้จัดตั้งขึ้นโดยผลของการเจรจารอบอุรุกวัยในปี ค.ศ. 1986-1994 มีประเทศสมาชิก 153 ประเทศ มีหน้าที่ในการบริหารสัญญาในเวทีการเจรจาการค้าโลก การจัดการข้อพิพาททางการค้า การตรวจสอบนโยบายทางการค้าของแต่ละประเทศสมาชิก ให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคและฝึกอบรมแก่ประเทศสมาชิกที่เป็นประเทศกำลังพัฒนา ให้ความร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศอื่นๆ เพื่อให้เกิดการค้าระหว่างประเทศที่เป็นธรรม²⁹

ประเทศที่พัฒนาแล้วได้นำประเด็นการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเข้าสู่การเจรจาการค้าของแอกตต์ หรือ General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) ซึ่งนำไปสู่การจัดทำความตกลงทริปส์ในที่สุด ความตกลงทริปส์เป็นความตกลงระหว่างประเทศที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาสำหรับประเทศสมาชิกขององค์การการค้าโลก ในการจัดทำความตกลงทริปส์ในกรอบขององค์การการค้าโลกนี้ เนื่องจากประเทศที่พัฒนาแล้วต้องการแก้ปัญหาการขาดดุลทางการค้าของตน จึงต้องการผลักดันให้เกิดการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งเกี่ยวข้องกับสินค้าส่งออกที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศที่พัฒนาแล้ว ความตกลงทริปส์ได้กำหนดมาตรฐานการคุ้มครองลิขสิทธิ์และสิทธิข้างเคียง สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า ความลับทางการค้า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การออกแบบแพทเทจรวม และการควบคุมการปฏิบัติต่อต้านการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม รวมถึงกำหนดหลักมาตรฐานขั้นต่ำของขอบเขตของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา การบังคับใช้กฎหมาย การระงับข้อพิพาท หลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ และหลักต่างตอบแทน

²⁸ คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 122.

²⁹ World Trade Organization. (Online). Available : http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/whatis_e.htm. [2011, July 29].

3.2.1 ความตกลงทริปส์

ก่อนอื่นต้องกล่าวถึงความเป็นมาก่อนที่จะมีการทำความตกลงทริปส์เสียก่อนเพื่อให้ทราบถึงเจตนารมณ์ของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอันเกี่ยวเนื่องกับการค้าเสรี ในความตกลงแกตต์ นั้นเป็นส่วนสำคัญต่อการส่งเสริมการขยายตัวของการค้าระหว่างรัฐ หลักการพื้นฐานของแกตต์ที่ว่า ทุกประเทศจะต้องให้สิทธิประโยชน์แก่กัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ (Non-Discrimination) ถือได้ว่าเป็นเครื่องจูงใจสำคัญที่ทำให้ประเทศต่างๆตระหนักถึงความสำคัญของการเข้าร่วมในความตกลงระหว่างประเทศนี้

ประเด็นการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญานั้นถือได้ว่าเป็นหัวข้อใหม่ของการเจรจาการค้าของแกตต์ ซึ่งบทบัญญัติในข้อ 20 (ดี) ของความตกลงแกตต์ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า การคุ้มครองสิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า และลิขสิทธิ์ ต้องไม่ทำให้เกิดอุปสรรคสำหรับการค้าเสรีระหว่างประเทศ³⁰ การนำประเด็นการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเข้ามาอยู่ในการเจรจาการค้าพหุภาคีของแกตต์นั้น มีเหตุผลสำคัญอันเนื่องมาจากประเทศที่พัฒนาแล้วจะให้ความสำคัญต่อทรัพย์สินทางปัญญาอันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาทางอุตสาหกรรมและระบบเศรษฐกิจ เพราะประเทศที่กำลังพัฒนาต่างๆซึ่งเป็นผู้ตามในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมักจะฉกฉวยเอาเทคโนโลยี และทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศที่พัฒนาแล้วเหล่านั้นไปใช้แสวงหาประโยชน์โดยมิได้รับอนุญาต และไม่จ่ายค่าตอบแทนจากการใช้ทรัพย์สินทางปัญญานั้น ทำให้ประเทศที่พัฒนาแล้วต่างก็เห็นข้อเสียเปรียบต่อการค้าระหว่างประเทศ จึงผลักดันให้มีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในระดับระหว่างประเทศให้มีความเข้มงวด ซึ่งประเทศที่พัฒนาแล้วเห็นว่าการที่มีการละเมิดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาอย่างแพร่หลายนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่หลายประเทศไม่มีการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเพียงพอ ในทางตรงกันข้ามบางประเทศก็กลับมีนโยบายส่งเสริมการกระทำละเมิดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเสียอีก ซึ่งบรรดาประเทศอุตสาหกรรมต่างเห็นว่าการปลอมแปลง และการลอกเลียนแบบก่อให้เกิดการบิดเบือน และเป็นอุปสรรคกีดขวางต่อการค้าเสรีระหว่างประเทศ เพราะผู้ทรงสิทธิ์ต้องลงทุนคิดค้นพัฒนาเทคโนโลยีและผลิตผลงานทางปัญญาของตนขึ้น ซึ่งต่างกับผู้ทำการลอกเลียนแบบกลับมิได้ลงทุนลงแรงเพื่อสร้างสรรค์งานนั้นแต่อย่างใด หากเพียงแต่ฉกฉวยเอาผลงานของผู้อื่น ไปใช้เพื่อประโยชน์ของตนโดยมิได้รับอนุญาตและไม่ได้จ่ายค่าตอบแทน ซึ่งนับว่าเป็นการเอาเปรียบผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาเป็นอย่างมาก และที่สำคัญหากพิจารณาในเชิงเศรษฐศาสตร์แล้ว ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาจะเสียเปรียบในการแข่งขันทางการค้าเนื่องจากสินค้าของผู้ทรงสิทธิ์จะมีราคาที่สูงกว่าสินค้า

³⁰ จักรกฤษณ์ ครอบพจน์. อ้างแล้ว, หน้า 22.

ลอกเลียนแบบ เพราะราคาสินค้าของผู้ทรงสิทธินั้นจำต้องผนวกเอาต้นทุนการทำวิจัยและพัฒนาเข้าไปในการกำหนดราคาสินค้าด้วย³¹

การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหัวข้อเจรจาใหม่ที่เพิ่งจะถูกนำเข้าสู่การพิจารณาของแกตต์เป็นครั้งแรกในรอบอุรุกวัย การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศแต่เดิมนั้นอยู่ภายใต้การดูแลขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก ซึ่งเป็นทบวงชำนาญพิเศษขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งในการดำเนินการของ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก ในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญานั้น โดยทั่วไปจะกระทำโดยอาศัยกฎเกณฑ์และบรรทัดฐานที่กำหนดขึ้นโดยความตกลงระหว่างประเทศหลายฉบับ เช่น อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 อนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ. 1886 อนุสัญญากรุงโรม ค.ศ. 1916 เป็นต้น โดยสาระสำคัญ และรายละเอียดของการคุ้มครองตามความตกลงระหว่างประเทศแต่ละฉบับจะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประเภทของทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสำคัญ³²

ปัญหาสำคัญของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้ความตกลงระหว่างประเทศในฉบับอื่น ๆ นั้นล้วนแต่มีปัญหาในลักษณะคล้ายคลึงกันกล่าวคือ ความตกลงระหว่างประเทศเหล่านั้นไม่ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการคุ้มครอง (Minimum Standards) เอาไว้ อีกทั้งยังไม่ได้กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการบังคับตามสิทธิ (Enforcement of Rights) และมาตรการระงับข้อพิพาท (Dispute Settlement Mechanisms) เอาไว้ ซึ่งความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่สำคัญ อาทิเช่น อนุสัญญากรุงปารีส อนุสัญญากรุงเบอร์น ต่างก็ใช้มาตรฐานของการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาโดยอาศัยหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment) เป็นเกณฑ์³³ ด้วยความหวังที่ว่าศาลภายในประเทศที่เป็นภาคีสมาชิกต่างๆจะบังคับสิทธิของคนต่างชาติอย่างเท่าเทียม และเสมอภาคกันกับสิทธิของคนชาติของตนเอง ซึ่งในความเป็นจริงการใช้หลักเกณฑ์นี้เพียงประการเดียวนั้นยังไม่พอต่อการที่จะทำให้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาได้รับความคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

เจตนารมณ์ของความตกลงทริปส์ได้นำมาบัญญัติไว้ในวัตถุประสงค์ และหลักการของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในข้อที่ 7 และข้อที่ 8 แห่งความตกลงทริปส์ได้บัญญัติไว้ว่า

ข้อ 7 “การคุ้มครอง และการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาควรจะต้องส่งเสริมวัฒนธรรมทางเทคโนโลยี และต่อการถ่ายทอดและแพร่ขยายของเทคโนโลยี ต่อประโยชน์อัน

³¹ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชาการหมายเหตุทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 127.

³² จักรกฤษณ์ ควรพจน์. อ้างแล้ว, หน้า 26.

³³ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชาการหมายเหตุทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 129.

ร่วมกันของผู้ผลิต และผู้ใช้ความรู้ทางเทคโนโลยี ในลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อสวัสดิการทางสังคม เศรษฐกิจ และต่อความสมดุลของสิทธิ และพันธกรณี”³⁴

ข้อ 8 “(1) ในการออก หรือแก้ไขกฎหมาย และระเบียบข้อบังคับภายในของตน บรรดารัฐภาคีอาจใช้มาตรการที่จำเป็นเพื่อคุ้มครองสาธารณสุข และ โภชนาการ และเพื่อส่งเสริมประโยชน์สาธารณะในสาขาต่างๆที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีของตน ภายใต้เงื่อนไขว่ามาตรการดังกล่าวสอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งความตกลงนี้”³⁵

(2) ภายใต้เงื่อนไขว่ามาตรการมีความสอดคล้องกับบทบัญญัติของความตกลงนี้ บรรดารัฐภาคีอาจจำเป็นต้องใช้มาตรการที่เหมาะสมเพื่อป้องกันการใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาโดยมิชอบ โดยผู้ทรงสิทธิ หรือเพื่อป้องกันการใช้แนวทางปฏิบัติที่เป็นการจำกัดทางการค้าโดยไม่มีเหตุผลหรือที่เป็นผลเสียหายต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างประเทศ”³⁶

สรุปได้ว่าเจตนารมณ์ของความตกลงทริปส์นั้นถูกกำหนดไว้ในอารัมภบท (Preamble) โดยกล่าวถึงความสำคัญของการมีกฎเกณฑ์และระเบียบปฏิบัติแบบใหม่ เกี่ยวกับการกำหนดมาตรฐานและหลักการที่เพียงพอต่อการได้มา และการใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า การคุ้มครองและการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาควรจะต้องส่งเสริมนวัตกรรมทางเทคโนโลยี และต่อการถ่ายทอดและแพร่ขยายของเทคโนโลยี ต่อประโยชน์อันร่วมกันของผู้ผลิตและผู้ใช้ความรู้ทางเทคโนโลยี”³⁷

ความตกลงทริปส์กำหนดมาตรฐานของการคุ้มครองสิทธิบัตร ลิขสิทธิ์และสิทธิข้างเคียง เครื่องหมายการค้า ความลับทางการค้า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การออกแบบแพทเทจรวม และการควบคุมการปฏิบัติที่ต่อต้านการแข่งขันทางการค้า รวมทั้งกำหนดหลักมาตรฐานขั้นต่ำ ขอบเขตของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา การบังคับใช้กฎหมาย การระงับข้อพิพาท หลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่ง หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ และหลักต่างตอบแทน”³⁸

³⁴ จักรกฤษณ์ ควรพจน์. อ้างแล้ว, หน้า 35.

³⁵ จักรกฤษณ์ ควรพจน์. อ้างแล้ว, หน้า 35.

³⁶ จักรกฤษณ์ ควรพจน์. อ้างแล้ว, หน้า 35.

³⁷ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 126.

³⁸ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 126.

ความตกลงทริปส์มิได้ถูกบัญญัติขึ้นเพื่อใช้แทนที่ความตกลงระหว่างประเทศอื่นๆที่มีอยู่ หากแต่มีเจตนารมณ์ที่จะเป็นมาตรการเสริมเพื่อให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศมีความรัดกุมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น³⁹

3.3 องค์การสหประชาชาติ

องค์การสหประชาชาติ (The United Nations) เป็นองค์การระหว่างประเทศระดับโลก ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1945 ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง โดยมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่ กรุงนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา มีสมาชิกประกอบด้วยประเทศเอกราชต่างๆจากทุกภูมิภาคของโลก จากจำนวนสมาชิกก่อตั้ง 51 ประเทศในปี ค.ศ. 1945 ต่อมาได้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วรวมถึงประเทศไทยก็ได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติเช่นเดียวกัน ประเทศที่เข้าเป็นสมาชิกล่าสุดได้แก่ประเทศติมอร์ตะวันออก เข้าเป็นสมาชิกอันดับที่ 191 เมื่อวันที่ 27 กันยายน ค.ศ. 2002

องค์การสหประชาชาติได้รับการสถาปนาอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม ค.ศ. 1945 เมื่อกฎบัตรสหประชาชาติมีผลบังคับใช้ กฎบัตรสหประชาชาติได้กำหนดวัตถุประสงค์ขององค์การสหประชาชาติไว้ดังนี้

1. เพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติ และความมั่นคงระหว่างประเทศ
2. เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างประชาชาติทั้งปวง โดยยึดการเคารพต่อหลักการแห่งสิทธิอันเท่าเทียมกัน
3. เพื่อให้บรรลุถึงความร่วมมือระหว่างประเทศ ในอันที่จะแก้ไขปัญหาระหว่างประเทศทาง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม หรือมนุษยธรรม และการส่งเสริมสนับสนุนการเคารพต่อสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐานสำหรับทุกคน โดยไม่เลือกปฏิบัติในเรื่องเชื้อชาติ เพศ ภาษา หรือศาสนา
4. เพื่อเป็นศูนย์กลางสำหรับการประสานงานของประชาชาติทั้งหลายให้กลมกลืนกันในอันที่จะบรรลุจุดหมายปลายทางร่วมกัน⁴⁰

กล่าวได้ว่าองค์การสหประชาชาติก่อตั้งขึ้นมาด้วยเจตนารมณ์ที่จะขจัดภัยพิบัติอันเกิดจากสงคราม ประกันสิทธิมนุษยชน ตลอดจนส่งเสริมความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ และสังคมของมวลมนุษยชาติ เพื่อให้องค์การสหประชาชาติสามารถดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ กฎ

³⁹ จักรกฤษณ์ ครอบงำ. อ้างแล้ว, หน้า 76.

⁴⁰ องค์การสหประชาชาติ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.9bkk.com/article/education/the_united_nations.html. [2011 February 11].

บัตรสหประชาชาติได้วางหลักเกณฑ์ที่องค์การสหประชาชาติ และประเทศสมาชิกจะพึงยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินการระหว่างประเทศดังนี้

1. หลักความเสมอภาคในอธิปไตย รัฐย่อมมีอำนาจอธิปไตยโดยสมบูรณ์
2. หลักความมั่นคงร่วมกัน เพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพ และความมั่นคงร่วมกัน ดำเนินการร่วมกัน เพื่อป้องกันและจัดการคุกคามต่อสันติภาพ
3. หลักเอกภาพระหว่างมหาอำนาจ ซึ่งได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย และจีน
4. หลักการไม่ใช้กำลัง และการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธี
5. หลักความเป็นสากลขององค์การ เปิดกว้างแก่รัฐที่รักสันติทั้งปวง
6. หลักการเคารพเขตอำนาจศาลภายใน ปัญหาใดที่ประเทศสมาชิกอ้างว่าเป็นกิจการภายใน สหประชาชาติจะไม่มีสิทธิ หรืออำนาจเข้าแทรกแซง⁴¹

สหประชาชาติมีการดำเนินงานเกือบทั่วทั้งโลก โดยผ่านหน่วยงานหลัก 6 องค์การ ซึ่งมีองค์การดังต่อไปนี้

1. สมัชชา สมัชชาเป็นที่รวมของประเทศสมาชิกทั้งหมดของสหประชาชาติ ซึ่งทุกประเทศมีสิทธิออกเสียงได้ 1 เสียง มีหน้าที่พิจารณา และให้คำแนะนำในเรื่องต่างๆภายในกรอบของกฎบัตรสหประชาชาติ สมัชชาจะกำหนดเป้าหมาย และกิจกรรมเพื่อการพัฒนาต่างๆเรียกร้องให้มีการประชุมระดับโลกในหัวข้อสำคัญๆ และกำหนดปีสากลเพื่อเน้นความสนใจในประเด็นที่สำคัญๆของโลก สมัชชามีการประชุมสมัชสามัญปีละครั้ง การลงคะแนนเสียงในเรื่องต่างๆไปใช้เสียงข้างมาก แต่ถ้าเป็นปัญหาสำคัญจะต้องได้คะแนนเสียง 2 ใน 3 ของสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม

2. คณะมนตรีความมั่นคงมีหน้าที่ และความรับผิดชอบในการธำรงรักษาสันติภาพ และความมั่นคงระหว่างประเทศ ประกอบด้วยสมาชิก 15 ประเทศ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ สมาชิกถาวรมี 5 ประเทศ ได้แก่ จีน ฝรั่งเศส รัสเซีย อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และสมาชิกชั่วคราวอีก 10 ประเทศ อยู่ในตำแหน่งคราวละ 2 ปี ในกรณีประเทศสมาชิกถาวรประเทศใดประเทศหนึ่งออกเสียงคัดค้านถือเป็นการใช้สิทธิยับยั้ง (Veto) อันจะมีผลทำให้เรื่องนั้นๆตกไป ในยุคสงครามเย็นการดำเนินงานของคณะมนตรีความมั่นคงประสบกับสภาวะชะงักงัน เนื่องจากการใช้สิทธิยับยั้งของประเทศมหาอำนาจ สมาชิกคณะมนตรีความมั่นคงไม่ว่าจะเป็นสมาชิกประจำหรือไม่ก็ตาม จะต้องงดเว้นออกเสียง เมื่อมีการพิจารณาปัญหาข้อพิพาทที่ตนเป็นคู่กรณีด้วย

⁴¹ องค์การสหประชาชาติ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.9bkk.com/article/education/the_united_nations.html. [2011 February 11].

3. คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม มีหน้าที่สำคัญในเรื่องของการส่งเสริมและจัดทำข้อเสนอแนะกิจกรรมที่มุ่งเน้นความร่วมมือระหว่างประเทศทางด้านเศรษฐกิจ ประชากร และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของมนุษย์ คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมประกอบด้วยสมาชิก 54 ประเทศ อยู่ในตำแหน่งคราวละ 3 ปี การลงคะแนนเสียงใช้คะแนนเสียงข้างมาก ภายใต้คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม สำหรับเอเชียแปซิฟิก หรือ The Economic and Social Commission for Asia and The Pacific (ESCAP) มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

4. คณะมนตรีภาวะทรัสตี ประกอบด้วย จีน ฝรั่งเศส รัสเซีย อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา มีหน้าที่ดูแลดินแดนในภาวะทรัสตีที่รัฐบาลของประเทศต่างๆรับผิดชอบอยู่เพื่อให้มีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนอันจะนำไปสู่การปกครองตนเอง หรือการได้รับเอกราช เดิมดินแดนในภาวะทรัสตีมี 11 แห่ง ส่วนใหญ่อยู่ในแอฟริกา และประเทศแถบมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งได้รับเอกราชไปหมดแล้ว ปาเลา (Palau) เป็นดินแดนในภาวะทรัสตีแห่งสุดท้าย เดิมอยู่ในความดูแลของสหรัฐอเมริกา ได้รับเอกราชเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1994 ส่งผลให้คณะมนตรีภาวะทรัสตีหยุดการปฏิบัติงานอย่างเป็นทางการ และจะประชุมเฉพาะเรื่องพิเศษตามความจำเป็น

5. ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หรือที่เรียกว่า ศาลโลก หรือ International Court of Justice (ICJ) ตั้งอยู่ที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ เป็นองค์การตุลาการที่สำคัญของสหประชาชาติ ประกอบด้วยผู้พิพากษาจำนวน 15 นาย อยู่ในตำแหน่งคราวละ 9 ปี คู่ความที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลได้ จะต้องเป็นรัฐคู่กรณีซึ่งเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ถ้ามิได้เป็นสมาชิกจะต้องได้รับความเห็นชอบจากสมัชชา เอกชนจะนำคดีมาสู่ศาลนี้ไม่ได้

6. สำนักเลขาธิการ ทำหน้าที่บริหารงานของสหประชาชาติภายใต้การนำของเลขาธิการสหประชาชาติ เลือกตั้งโดยสมัชชาด้วยคะแนนเสียงไม่ต่ำกว่า 2 ใน 3 ทั้งนี้โดยคำแนะนำของคณะมนตรีความมั่นคง เลขาธิการมีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี โดยหลักการเลขาธิการจะมาจากประเทศที่เป็นกลางหรือไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด หน้าที่สำคัญของเลขาธิการ คือการรายงานสถานการณ์ระหว่างประเทศที่กระทบต่อความมั่นคงระหว่างประเทศให้คณะมนตรีความมั่นคงทราบ และทำหน้าที่ทางการทูตของสหประชาชาติด้วย⁴²

นอกจากนี้ยังมีองค์การพิเศษที่ทำงานในฐานะองค์การสหประชาชาติอีกหลายองค์การ เช่น ทบวงการชำนาญพิเศษแห่งสหประชาชาติ (Specialized Agencies) ซึ่งเป็นองค์การอิสระ และ

⁴² องค์การสหประชาชาติ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.9bkk.com/article/education/the_united_nations.html. [2011 February 11].

ปฏิบัติงานเฉพาะด้าน ทำหน้าที่ในการส่งเสริมเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศสมาชิกซึ่งจัดตั้งขึ้นตามความตกลงของรัฐบาล ในปัจจุบันมีทั้งสิ้น 16 องค์กร ได้แก่

1. องค์กรแรงงานระหว่างประเทศ (ILO)
2. องค์กรอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO)
3. องค์กรศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO)
4. องค์กรบินพลเรือนระหว่างประเทศ (ICAO)
5. ธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและพัฒนาหรือธนาคารโลก (World Bank)
6. กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF)
7. องค์กรอนามัยโลก (WHO)
8. สหภาพไปรษณีย์สากล (UPU)
9. สหภาพโทรคมนาคมระหว่างประเทศ (ITU)
10. สมาคมพัฒนาประเทศระหว่างประเทศ (IDA)
11. บรรษัทการเงินระหว่างประเทศ (IFC)
12. องค์กรอุตุนิยมวิทยาโลก (WMO)
13. องค์กรกิจการทางทะเลระหว่างประเทศ (IMO)
14. องค์กรทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO)
15. กองทุนระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาเกษตรกรรม (IFAD)
16. องค์กรพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งสหประชาชาติ (UNIDO)

นอกจากนี้ยังประกอบด้วยของค์การอิสระซึ่งมิใช่ทบวงชำนาญพิเศษ ได้แก่ข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยการพิทักษ์อัตราภาษีศุลกากรและการค้า และสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ (IAEA) เป็นต้น

ในปัจจุบันองค์กรสหประชาชาติได้จัดตั้งทบวงการชำนาญพิเศษของสหประชาชาติเพื่อปฏิบัติงานอันใดอันหนึ่งหรือเฉพาะด้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการส่งเสริมทางเศรษฐกิจ สังคมและการศึกษาในสหประชาชาติ เช่น องค์กรศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) ซึ่งองค์กรสหประชาชาติได้ดำเนินการกิจกรรมในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติมากมาย ทั้งด้านสังคม

เศรษฐกิจ และ การเมือง องค์การสหประชาชาติจึงเป็นองค์การหลักในระดับระหว่างประเทศที่มีความสำคัญ⁴³

3.3.1 องค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ

องค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) นั้นเป็นองค์กรพิเศษที่ทำงานในฐานะองค์การสหประชาชาติอีกหลายองค์การ เช่น ทบวงการชำนาญพิเศษแห่งสหประชาชาติ (Specialized Agencies) ซึ่งเป็นองค์การอิสระ และปฏิบัติงานเฉพาะด้าน ทำหน้าที่ในการส่งเสริมเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศสมาชิก ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามความตกลงของรัฐบาล ในปัจจุบันมีทั้งสิ้น 16 องค์การ องค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ เป็น 1 ใน 16 องค์การที่ดำเนินการกำกับดูแล อนุสัญญาลิขสิทธิ์สากล (Universal Copyright Convention)

3.3.2 อนุสัญญาลิขสิทธิ์สากล ค.ศ. 1952

อนุสัญญาลิขสิทธิ์สากล หรือ Universal Copyright Convention 1952 ได้ถูกจัดทำขึ้นในปี ค.ศ.1952 มีข้อสังเกตว่า อนุสัญญานี้มิได้อยู่ภายใต้การดูแลของ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก แต่อยู่ภายใต้การดำเนินการขององค์การยูเนสโก ซึ่งเป็นทบวงชำนาญพิเศษขององค์การสหประชาชาติ⁴⁴ อนุสัญญานี้ได้รับการแก้ไขปรับปรุงหลายครั้งคล้ายๆกับอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ซึ่งครั้งที่มีการแก้ไขล่าสุดคือการแก้ไขในปี ค.ศ.1971 ณ กรุงปารีส อนุสัญญาลิขสิทธิ์สากลได้กำหนดวางมาตรฐานการคุ้มครองลิขสิทธิ์ไว้ในระดับที่ค่อนข้างสูงพอสมควร แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าอนุสัญญานี้จะได้รับการแก้ไขหลายครั้ง และได้มีการเพิ่มมาตรฐานการคุ้มครองลิขสิทธิ์สูงขึ้นก็ตาม แต่มาตรฐานการคุ้มครองภายใต้อนุสัญญาลิขสิทธิ์สากลยังมีระดับที่ต่ำกว่ามาตรฐานของอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1886 มาก ตัวอย่างเช่นการให้เสรีภาพในการกำหนดระดับการคุ้มครองแก่ประเทศที่เข้าร่วม ซึ่งจะเห็นได้จาก ข้อ 1 ของอนุสัญญาลิขสิทธิ์สากลกำหนดว่า “รัฐภาคีต้องให้การคุ้มครองสิทธิของสิทธิของผู้ประพันธ์อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ”⁴⁵ จะเห็นได้ว่าการบัญญัติข้อกำหนดในลักษณะนี้จะมีความยืดหยุ่นมากกว่าอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน เนื่องจากหากวิเคราะห์บทบัญญัติดังกล่าวแล้วรัฐภาคีมีอำนาจในการกำหนดประเภทงานที่จะได้รับความคุ้มครอง

⁴³ องค์การสหประชาชาติ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.9bkk.com/article/education/the_united_nations.html. [2011 February 11].

⁴⁴ จักรกฤษณ์ ควรพจน์. อ้างแล้ว, หน้า 72.

⁴⁵ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชาการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 119.

รวมถึงขอบเขตของสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองได้ตามกฎหมายที่ประเทศภาคีเหล่านั้นเห็นว่าเพียงพอ และมีประสิทธิภาพ โดยปราศจากเกณฑ์กำหนดภายใต้อนุสัญญาฉบับนี้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ซึ่งบทบัญญัตินี้เปิดกว้างให้กับรัฐภาคีเป็นอย่างมากในการกำหนดมาตรฐานการคุ้มครองภายในประเทศของตนเอง แม้ว่าจะมีการกำหนดหลักการหลายๆอย่างภายใต้อนุสัญญาฉบับนี้คล้ายคลึงกับอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1886 ก็ตาม ซึ่งหากดูจากเจตนารมณ์ของอนุสัญญาสิทธิบัตรสากล ค.ศ. 1952 อนุสัญญาสิทธิบัตรสากลฉบับนี้มีเจตนารมณ์ที่จะเปิดโอกาสให้ประเทศที่ไม่ต้องการเข้าร่วมในอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1886 หรือประเทศที่ไม่ต้องการความผูกพันตามพันธกรณีที่เข้มงวดภายใต้อนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1886 ได้เข้าร่วมในอนุสัญญาสิทธิบัตรสากล ค.ศ. 1952 เพราะว่ามีความยืดหยุ่นมากกว่า แต่อย่างไรก็ตามอนุสัญญาสิทธิบัตรสากล ค.ศ. 1952 มีข้อจำกัดอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อจำกัดที่ทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับรัฐที่จะเข้ามาเป็นภาคีภายใต้อนุสัญญาฉบับนี้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งนั่นคือ เป็นอุปสรรคในการที่จะเข้าร่วมเป็นภาคีภายใต้อนุสัญญาฉบับนี้ อุปสรรคที่กล่าวมานั้นคือ ได้มีการกำหนดไว้ภายใต้อนุสัญญาสิทธิบัตรสากล ค.ศ. 1952 ว่า “หลักการต่างๆที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาสิทธิบัตรสากล ค.ศ. 1952 จะไม่นำไปใช้บังคับกับการสร้างสรรค์งาน ซึ่งประเทศที่เกิดของงานเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1886”⁴⁶ หากงานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์ใดๆมีแหล่งกำเนิดในประเทศภาคีของอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1886 ต้องบังคับตามหลักการของอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1886 ซึ่งไม่อาจนำหลักการในอนุสัญญาสิทธิบัตรสากล ค.ศ. 1952 ไปใช้บังคับได้ถึงแม้ว่าประเทศที่เป็นที่เกิดของงานนั้นจะเป็นภาคีของอนุสัญญาสิทธิบัตรสากล ค.ศ. 1952 อยู่ด้วยก็ตาม กล่าวโดยสรุปหลักการตามอนุสัญญาสิทธิบัตรสากล ค.ศ. 1952 เป็นอนุสัญญาที่มีลำดับการคุ้มครองต่ำกว่าอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1886 ด้วยเหตุนี้อนุสัญญาสิทธิบัตรสากล ค.ศ. 1952 จึงมีผลใช้บังคับกับประเทศภาคีตามอนุสัญญานี้เพียงเท่าที่ประเทศภาคีเหล่านั้น ไม่ได้เป็นภาคีอนุสัญญาเบอร์ลิน ค.ศ. 1886 ซึ่งในปัจจุบันมีเหลือเพียงไม่กี่ประเทศทั่วโลกที่มีลักษณะเข้าเกณฑ์ดังกล่าว

⁴⁶ คณะกรรมการกลุ่มผลิตภัณฑ์วิชากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. อ้างแล้ว, หน้า 120.

3.3.2.1 หลักการของการคุ้มครองภายใต้อนุสัญญาลิกสิทธิ์สากล ค.ศ. 1952

หลักการสำคัญของการคุ้มครองภายใต้อนุสัญญาลิกสิทธิ์สากล ค.ศ. 1952 มีหลักการที่ค่อนข้างจะคล้ายคลึงกับหลักการของอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ.1886 โดยมีหลักเกณฑ์และบรรทัดฐานของการคุ้มครองลิกสิทธิ์ไว้ในลักษณะเดียวกันกับอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ.1886 เช่น หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ หลักมาตรฐานขั้นต่ำของการคุ้มครอง ขอบเขตของสิทธิตามลิกสิทธิ์ ระยะเวลาการคุ้มครอง เป็นต้น⁴⁷

แต่มีระดับการคุ้มครองที่ต่ำกว่าอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ.1886 เนื่องจากอนุสัญญาลิกสิทธิ์สากล ค.ศ. 1952 เนื่องจากว่าได้มีการบัญญัติไว้ในอนุสัญญาลิกสิทธิ์สากล ค.ศ. 1952 จะไม่นำไปใช้กับการสร้างสรรค์งานซึ่งประเทศที่เกิดของงานเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ.1886 จากบทบัญญัตินี้เท่ากับว่า อนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1886 ได้รับการจัดลำดับให้มีความสำคัญเหนือกว่าอนุสัญญาลิกสิทธิ์สากล ค.ศ.1952

3.3.3 อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ.1993

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ 1993 หรือ Convention on Biological Diversity 1993 (CBD) เป็นความตกลงระหว่างประเทศที่ได้รับการรับรองโดยที่ประชุมแห่งสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือ United Nations Conference on Environment and Development (UNCED) จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน ค.ศ.1992 ณ กรุงริโอ เดอ จานโร ประเทศบราซิล และเมื่อประเทศต่างๆ ได้ให้สัตยาบันรับรองเป็นจำนวน 30 ประเทศ ความตกลงระหว่างประเทศนี้จึงมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม ค.ศ.1993 ปัจจุบันมีประเทศสมาชิกรวม 188 ประเทศ ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญานี้ และมีผลบังคับใช้ในเดือน มกราคม ค.ศ. 2004⁴⁸

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพฉบับนี้ถือเป็นความพยายามร่วมกันของนานาประเทศในอันที่จะกำหนดกรอบและนโยบายเกี่ยวกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ การจัดทำความตกลงระหว่างประเทศนี้เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากนานาประเทศต่างตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งขยายวงกว้างครอบคลุมไปเกือบทั้งโลก นอกจากนี้การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพก็เป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้นานาประเทศหันมาให้ความสนใจต่อการกำหนดแนวทาง

⁴⁷ จักรกฤษณ์ ควรพจน์. อ่างแล้ว, หน้า 73.

⁴⁸ พชร ลิ้มปีจันทร์. (2551). การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้กฎหมายของประเทศไทยเปรียบเทียบกับความตกลงระหว่างประเทศ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 67.

ร่วมกันโดยมีวัตถุประสงค์หลักๆสำคัญอยู่ 3 ประการด้วยกัน กล่าวคือ เพื่อการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน เพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และเพื่อการแบ่งปันจากการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกัน ถือได้ว่าอนุสัญญาฉบับนี้มีเนื้อหาครอบคลุมการดูแลจัดการทรัพยากรชีวภาพมากที่สุด ทั้งในด้านการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ การแบ่งปันผลประโยชน์ ความปลอดภัยทางชีวภาพ การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา นอกจากนี้ยังได้เปิดโอกาสให้ประเทศที่พัฒนาแล้วเข้าถึงทรัพยากรของประเทศกำลังพัฒนาภายใต้ข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และในขณะเดียวกันก็ให้ประเทศกำลังพัฒนามีโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีของประเทศที่พัฒนาแล้วในลักษณะต่างตอบแทนซึ่งตอบสนองหลักการของการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ.1993 เป็นอนุสัญญาฉบับแรกที่ครอบคลุมการอนุรักษ์ทั้งพันธุกรรม ชนิดพันธุ์ และระบบนิเวศ เนื่องจากอนุสัญญาอื่น ๆ ที่มีมาก่อนหน้านี้คุ้มครองเฉพาะระบบนิเวศบางประเภทและชนิดพันธุ์บางกลุ่มเท่านั้นดังจะเห็นได้จากการให้นิยามความหมายของความหลากหลายทางชีวภาพภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ดังนี้

คำว่า “ความหลากหลายทางชีวภาพ” (Biological Diversity) หมายถึง นานาชีวิต นานาพันธุ์ที่อยู่ในนิเวศหรือแหล่งที่อยู่อาศัยที่แตกต่างหลากหลายทั่วโลกทุกชีวิตมนุษย์ได้พึ่งพาความหลากหลายทางชีวภาพโดยผ่านกระบวนการนับไม่ถ้วน ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเกษตร ข้าราชการโรค การประมง และการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ และทรัพยากรชีวภาพ (Biological Resources) หมายถึง ทรัพยากรพันธุกรรม สิ่งมีชีวิตหรือส่วนใด ๆ ของสิ่งมีชีวิต ประชากร หรือองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตของระบบนิเวศซึ่งมีประโยชน์หรือคุณค่าตามความเป็นจริงและตามศักยภาพต่อมนุษยชาติ⁴⁹

ในส่วนของเนื้อหาของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1993 ที่เกี่ยวข้องหรือเกี่ยวข้องกับเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้กำหนดเป็นหลักการให้ประเทศภาคีสมาชิกเคารพ ปกป้อง และรักษาไว้ซึ่งความรู้ ประดิษฐ์กรรม และการถือปฏิบัติของชุมชนพื้นเมืองและท้องถิ่นซึ่งประกอบกันเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีความเกี่ยวข้องพันกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ โดยส่งเสริมให้มีการนำเอาความรู้ ประดิษฐ์กรรม และการถือปฏิบัติเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ถือครองความรู้เหล่านั้น และจะต้องส่งเสริมให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ของ

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 67-68.

ความรู้ ประดิษฐ์กรรม และการถือปฏิบัตินั้นอย่างเป็นทางการ⁵⁰ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นนับเป็นความรู้ นวัตกรรม และประเพณีปฏิบัติของชุมชนในแนวทางที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ จากความหลากหลายทางชีวภาพที่ยั่งยืน องค์ความรู้ ประดิษฐ์กรรม หรือการปฏิบัติของชุมชน พื้นเมือง หรือท้องถิ่นนั้น ถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างหนึ่ง เพราะได้รับการพัฒนาจาก ประสบการณ์ที่สั่งสมมานานนับศตวรรษ และได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง จึง พอที่จะเปรียบเทียบได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นอยู่ในขอบข่ายที่จะได้รับการคุ้มครองตามหลักการที่ กำหนดไว้ในอนุสัญญาฉบับนี้โดยมีหลักการที่เกี่ยวข้องดังนี้

3.3.3.1 หลักการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นทางการและเท่าเทียม

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของอนุสัญญาฉบับนี้ ในการอนุรักษ์ความ หลากหลายทางชีวภาพ การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และการแบ่งปัน ผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเป็นทางการและเท่าเทียม วัตถุประสงค์หลักที่ กล่าวมานี้ประเทศภาคีสมาชิกต้องการให้ประสบผลสำเร็จภายในปี ค.ศ.2010 จึงได้มีการจัดให้มีการ ประชุมภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ หรือ The Meeting of the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity (COP) ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ.1994 ที่ ประเทศบาหลี โดยในครั้งนั้นที่ประชุมได้มีมติให้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อสนับสนุนให้ประเทศภาคีสมาชิกมีการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน และชักชวน ประเทศที่ยังไม่ได้เป็นภาคีของอนุสัญญาให้เป็นภาคีอนุสัญญานี้เพื่อให้การอนุรักษ์ทรัพยากร ชีวภาพมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น⁵¹ ในการประชุมภาคีอนุสัญญาครั้งต่อๆมาได้มีการออกมติต่างๆ เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นตามข้อ 8 (เจ) ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพให้ดีขึ้น ซึ่งในการประชุมครั้งที่ 3 (COP3) ในปี ค.ศ. 1996 ได้มีมติเรียกร้องให้ประเทศภาคีอนุสัญญา ดำเนินการออกกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลาย ทางชีวภาพ ซึ่งได้มีการพิจารณาถึงระบบทางเลือกในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น และในการ ประชุมครั้งที่ 4 (COP) ในปี ค.ศ. 1998 ได้มีมติให้จัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจว่าด้วยข้อ 8 (เจ) และ ข้อบัญญัติที่เกี่ยวข้องของอนุสัญญาดังกล่าว โดยคณะทำงานนี้ได้มีการดำเนินงานที่สำคัญ คือการพัฒนาแนวทางการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของ ชุมชนพื้นเมืองหรือชุมชนท้องถิ่นได้ใช้ประโยชน์หรือครอบครองอยู่⁵² ต่อมาในการประชุมภาคี

⁵⁰ พชร ลิ้มปีจันทร์. อ้างแล้ว, หน้า 68.

⁵¹ พชร ลิ้มปีจันทร์. อ้างแล้ว, หน้า 68-69.

⁵² พชร ลิ้มปีจันทร์. อ้างแล้ว, หน้า 69.

อนุสัญญาครั้งที่ 5 (COP) ในปี ค.ศ. 2000 มีการออกมติให้มีคณะทำงานเพื่อให้บรรลุผลตามข้อ 8 (เจ) ของอนุสัญญาฉบับนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนพื้นเมืองและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการ สงวนรักษา และดำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน และให้มีการแบ่งปัน ผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชนพื้นเมืองและท้องถิ่นจากการนำทรัพยากรชีวภาพในชุมชนไปใช้ โดยข้อเสนอนี้ได้รับการรับรองโดยมติของที่ประชุมภาคีอนุสัญญา ครั้งที่ 6 ในปี ค.ศ. 2002 โดยได้มีมติรับรองการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม และรับรองสิทธิของ ชุมชนพื้นเมืองและท้องถิ่นเหนือภูมิปัญญาท้องถิ่นตามอนุสัญญานี้⁵³

3.3.3.2 หลักการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์

ส่วนในเรื่องของการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์นั้น ในการประชุมภาคีอนุสัญญา ครั้งที่ 7 (COP) ค.ศ. 2004 ได้มีมติรับรองข้อเสนอของคณะทำงานเฉพาะกิจว่าด้วยข้อ 8 (เจ) และ ข้อบัญญัติที่เกี่ยวข้องที่เสนอให้พัฒนาระบบกฎหมายเฉพาะ (*Sui Generis System*) เพื่อคุ้มครอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับนานาชาติ⁵⁴ และได้มีมติให้มีคณะทำงานด้านการเข้าถึงและแบ่งปัน ผลประโยชน์ในประเด็น “กรอบข้อบังคับระหว่างประเทศด้านการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์” (*International Regime on Access to Genetic Resources and Benefit-Sharing*) ซึ่งมีประเด็นสำคัญ ครอบคลุมถึงเรื่องการคุ้มครองสิทธิชุมชนในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และจารีตประเพณี เงื่อนไขและ วิธีการเข้าถึงพันธุกรรม การเปิดเผยข้อมูลในการขอรับสิทธิบัตรและให้มีการประสานความร่วมมือ กับคณะทำงานของข้อ 8 (เจ) ด้วย⁵⁵ การประชุมภาคีอนุสัญญาดังกล่าวได้มีการจัดประชุมเรื่อยมา ตามลำดับจนถึงปัจจุบันได้มีการประชุมภาคีอนุสัญญาครั้งที่ผ่านมาซึ่งเป็นครั้งที่ 8 ในปี ค.ศ. 2006 ได้มีมติให้มีกลไกที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพของชุมชนพื้นเมืองและท้องถิ่น⁵⁶ แต่อย่างไรก็ตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพนี้เป็นเพียงหลักการกว้างๆที่ให้ ประเทศภาคีสมาชิกนำไปปฏิบัติ ไม่ได้มีสภาพเป็นข้อบังคับอย่างเข้มงวดและไม่ได้กำหนดวิธีการ ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นธรรม ซึ่งให้อำนาจในการใช้ดุลพินิจของประเทศสมาชิกแต่ละ ประเทศที่จะสร้างมาตรการ หรือกลไกสำคัญทางกฎหมายเพื่อให้การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งมติของที่ประชุมที่ออกมานั้น ไม่มีผลบังคับทางกฎหมาย

⁵³ พชร ลิ้มปิ่นจันทร์. อ้างแล้ว, หน้า 70.

⁵⁴ พชร ลิ้มปิ่นจันทร์. อ้างแล้ว, หน้า 70.

⁵⁵ พชร ลิ้มปิ่นจันทร์. อ้างแล้ว, หน้า 70-71.

⁵⁶ พชร ลิ้มปิ่นจันทร์. อ้างแล้ว, หน้า 71.

ที่จะไปบังคับให้ประเทศภาคีสมาชิกปฏิบัติตามได้ ซึ่งถือว่าเป็นข้ออุปสรรคในการพัฒนาโลกที่สำคัญในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดเป็นรูปธรรมได้อย่างหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติดังกล่าวเป็นเพียงการกล่าวถึงองค์ความรู้ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรชีวภาพเท่านั้น ในขณะที่องค์ความรู้ที่มีการสั่งสมและสืบทอดกันมาในชุมชนยังมีอีกมากมายหลายสาขาตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาโรค การประกอบอาชีพสุขภาพ หรือการรักษาสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้น บทบัญญัติดังกล่าวเป็นเพียงหลักการทั่วไปที่ให้ประเทศสมาชิกรับไปปฏิบัติและไม่ได้เป็นวิธีการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น จากแนวความคิดที่จะคุ้มครององค์ความรู้ดังกล่าวนี้ จึงได้มีความพยายามในการผลักดันให้มีระบบกฎหมายเพื่อการคุ้มครององค์ความรู้ดังกล่าว และระบบที่ได้รับการยอมรับและมีความเหมาะสม คือ การคุ้มครองภายใต้ระบบทรัพย์สินทางปัญญา⁵⁷

3.4 วิวัฒนาการในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับสากล

นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้มีความตกลงระหว่างประเทศหลายๆฉบับที่มีบทบาทสำคัญในการให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่มากก็น้อย แม้ว่าความตกลงระหว่างประเทศที่ว่านั้นจะไม่ได้บัญญัติถึงเรื่องการให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะเจาะจงมากเท่าใด ดังจะเห็นได้ว่ายังไม่เคยมีข้อตกลงระหว่างประเทศฉบับใดที่บัญญัติถึงการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้โดยตรง มีเพียงแต่การกล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้โดยอ้อม หรือบัญญัติไว้ในเพียงบางมาตรา ซึ่งยังไม่มียกข้อยกเว้นการบังคับใช้ที่แน่นอน ซึ่งจะต้องมีการตีความหรือมีการบัญญัติไว้เพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความชัดเจน

อย่างไรก็ตาม ได้มีการจัดทำอนุสัญญาเบอร์น์ว่าด้วยการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรมในปี ค.ศ. 1971 ซึ่งการคุ้มครองตามอนุสัญญานี้หมายความถึงการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรมที่เป็นงานสร้างสรรค์ทุกชนิดที่เกี่ยวกับอักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นรูปของหนังสือ จุลสาร หรืองานเขียนอื่นๆ รวมทั้งงานละคร ละครเพลง การเต้นรำตามจังหวะ ละครใบ้ คนตรีกรรม ไม่ว่าจะเป็นทำนอง เนื้อร้อง หรือการเรียบเรียงเสียงประสาน งานวาดเขียน ระบายสี งานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และการแกะสลัก งาน

⁵⁷ นันทน อินทนนท์. (2546). ความตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาและผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 6.

ภาพถ่าย และงานต่างๆ⁵⁸ อันจะเห็นได้ว่ามีการให้ความหมายในการคุ้มครองภายใต้อนุสัญญาฉบับนี้มีลักษณะกว้างขวาง แต่อย่างไรก็ตามได้มีการบัญญัติถึงการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในรูปของกฎหมายลิขสิทธิ์ โดยงานที่ไม่ได้ตีพิมพ์ หรือไม่ทราบว่าใครเป็นผู้แต่งขึ้น แต่สันนิษฐานได้ว่าเป็นงานวรรณกรรมและศิลปกรรมของประเทศนั้น ต้องมีการออกกฎหมายเพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจมีสิทธิคุ้มครองงานสร้างสรรค์ของประเทศนั้น⁵⁹

อย่างที่ทราบกันดีว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นส่วนใหญ่ไม่สามารถทราบได้ว่าใครเป็นผู้คิดค้นขึ้น เนื่องจากได้มีการสะสมองค์ความรู้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานและได้ถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง หรือจากประสบการณ์ของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่อย่างไรก็ตามการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้อนุสัญญานี้ได้ถูกบัญญัติขึ้น โดยประเทศตะวันตกที่เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และยังเป็นผู้แสวงหาประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้นการกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้มีอำนาจ และสิทธิในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่เพียงฝ่ายเดียวมักจะเกิดปัญหาการไม่เข้าใจหรือไม่พอใจของคนในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญานั้นๆ เพราะคนในชุมชนที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีความรู้สึกว่าการดำรงชีวิตและมีส่วนร่วมใกล้ชิดกับภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น แต่กลับไม่มีสิทธิและไม่มีส่วนร่วมในการคุ้มครองภูมิปัญญาที่ตนเองมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของเลยแม้แต่น้อย อีกทั้งการปล่อยให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ทรงอำนาจในการคุ้มครองอาจถูกมองได้ว่าจะมีการใช้อำนาจในลักษณะที่เป็นการเอื้อประโยชน์ให้แก่ประเทศที่พัฒนาแล้ว

จากปัญหาดังกล่าวประเทศที่กำลังพัฒนาจึงได้รวมตัวกันเพื่อดำเนินการให้เกิดการคุ้มครองการแสวงหาประโยชน์อย่างไม่เป็นธรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของพวกเขาจากประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยได้รับความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศ 2 องค์การ กล่าวคือ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก และ องค์การยูเนสโก ที่ร่วมมือกันในการตราทบัญญัติขึ้นเพื่อการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยในปี ค.ศ. 1976 ได้มีการจัดทำกฎหมายต้นแบบคูนิสเรื่องลิขสิทธิ์เพื่อประเทศกำลังพัฒนา (The Tunis Model Law on Copyright for Developing Countries 1976)⁶⁰

⁵⁸ พชร ลิ้มปิ่นจันทร์. อ้างแล้ว, หน้า 62.

⁵⁹ พชร ลิ้มปิ่นจันทร์. อ้างแล้ว, หน้า 62.

⁶⁰ พชร ลิ้มปิ่นจันทร์. อ้างแล้ว, หน้า 63.

3.4.1 กฎหมายแม่แบบว่าด้วยลิขสิทธิ์สำหรับประเทศกำลังพัฒนา ปี ค.ศ. 1976

กฎหมายแม่แบบว่าด้วยลิขสิทธิ์สำหรับประเทศกำลังพัฒนา (Tunis Model Law on Copyright for Developing Countries 1976) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการคุ้มครองศิลปะพื้นบ้านเป็นอย่างมาก โดยนอกจากจะเป็นกฎหมายแม่แบบสำหรับการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ที่สอดคล้องกับระดับการพัฒนาของประเทศแล้ว ยังมีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองศิลปะพื้นบ้านอย่างชัดเจน ความเห็นประกอบร่างกฎหมายแม่แบบได้กล่าวถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ว่า “ศิลปะพื้นบ้านเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ามหาศาลในประเทศกำลังพัฒนา แต่ได้ถูกนำไปแสวงหาประโยชน์เชิงพาณิชย์โดยมิชอบ จึงสมควรที่จะมีการคุ้มครองศิลปะพื้นบ้านเหล่านี้”⁶¹ กฎหมายแม่แบบนี้ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองแก่นงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาติ (National Folklore) โดยให้สิทธิในทางเศรษฐกิจ (Economic Rights) และสิทธิในทางศีลธรรม (Moral Rights) แก่องค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐเพื่อบริหารจัดการการใช้ประโยชน์จากงานศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งจะมีเงื่อนไขว่าการใช้ประโยชน์จากงานศิลปะพื้นบ้านต้องได้รับอนุญาตจากองค์กรนี้ล่วงหน้า และองค์กรจะต้องนำค่าธรรมเนียมที่ได้รับไปใช้เพื่อประโยชน์การคุ้มครองและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาตินั้นเอง กฎหมายแม่แบบยังได้พยายามจัดข้อบกพร่องของกฎหมายลิขสิทธิ์ เพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการคุ้มครองศิลปะพื้นบ้านได้ โดยให้ความคุ้มครองแก่การแสดงออกซึ่งศิลปะพื้นบ้านอย่างไม่มีจำกัดระยะเวลาของการคุ้มครอง และการแสดงออกซึ่งศิลปะพื้นบ้านนั้นจะได้รับความคุ้มครองแม้ว่าจะไม่ได้ถูกบันทึกไว้ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งก็ตาม⁶²

ภายหลังจากที่ได้มีการร่างกฎหมายแม่แบบว่าด้วยกฎหมายลิขสิทธิ์สำหรับประเทศกำลังพัฒนาแล้ว แม้จะปรากฏว่าประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศในทวีปแอฟริกาได้รับหลักการของกฎหมายแม่แบบไปบัญญัติไว้ในกฎหมายภายใน แต่ยังคงปรากฏว่างานศิลปะพื้นบ้านจำนวนมากยังคงถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ทางพาณิชย์อยู่ และบ่อยครั้งที่มีการนำศิลปะพื้นบ้านไปใช้อย่างบิดเบือน องค์กรทรัพย์สินทางปัญญาโลก ได้ร่วมกับองค์การยูเนสโก ศึกษาความเป็นไปได้ในการนำระบบกฎหมายเฉพาะมาใช้ในการคุ้มครองศิลปะพื้นบ้าน โดยมีหลักการพื้นฐานว่า การคุ้มครองศิลปะพื้นบ้านไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้กรอบความคิดดั้งเดิมของลิขสิทธิ์ ในปี ค.ศ.1982 ทั้งสององค์กรนี้จึงได้พัฒนากฎหมายแม่แบบขึ้นอีกฉบับหนึ่ง เพื่อใช้ในการคุ้มครองศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นการเฉพาะ เรียกว่า “บทบัญญัติแม่แบบสำหรับกฎหมายภายในว่าด้วยการคุ้มครองการ

⁶¹ นันทน อินทนนท์. อ้างแล้ว, หน้า 6.

⁶² นันทน อินทนนท์. อ้างแล้ว, หน้า 7.

แสดงออกซึ่งศิลปะพื้นบ้าน จากการใช้ประโยชน์โดยมิชอบหรือการกระทำอื่นที่ไม่เป็นธรรม (Model Provisions for National Laws on the Protection of Expressions of Folklore against Illicit Exploitation and Other Prejudicial Actions)⁶³ ความมุ่งหมายสำคัญคือต้องการให้ทุกประเทศให้สิทธิในทางเศรษฐกิจแก่ผู้ถือครองศิลปะพื้นบ้าน มาตรา 2 ของกฎหมายแม่แบบได้แบ่งการแสดงออกซึ่งศิลปะพื้นบ้านออกเป็นสี่ประเภท โดยคุ้มครองการแสดงออกซึ่งศิลปะพื้นบ้านทั้งที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่าง (Tangible and Intangible Expression)⁶⁴

การแสดงออกซึ่งศิลปะพื้นบ้านที่ไม่มีรูปร่างนั้นมีอยู่ 3 ประเภท คือ การแสดงออกทางวาจา (Verbal Expression) การแสดงออกทางดนตรี (Musical Expression) การแสดงออกโดยการแสดง (Expression by Actions) การแสดงออกซึ่งศิลปะพื้นบ้านดังกล่าวนี้จะได้รับความคุ้มครองในทันทีโดยไม่ต้องมีการบันทึกงานนั้นก่อน ส่วนการแสดงออกซึ่งศิลปะพื้นบ้านที่มีรูปร่างนั้น จะต้องมี การบันทึกของงานในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งจึงจะได้รับความคุ้มครอง

บทบัญญัติแม่แบบนี้ไม่ได้กำหนดอายุการคุ้มครอง ซึ่งหมายความว่า การคุ้มครอง ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้นเป็นไปอย่างไร้กำหนดเวลา⁶⁵ หลักการเช่นนี้จึงมีความแตกต่างจาก กฎหมายลิขสิทธิ์อย่างเห็นได้ชัด และสอดคล้องกับลักษณะของงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีการ พัฒนาอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ กฎหมายแม่แบบยังได้เสนอว่า ประเทศที่รับหลักการของกฎหมาย นี้สมควรที่จะจัดตั้งองค์กรใดองค์กรหนึ่งหรือชุมชนที่เกี่ยวข้อง (Competent Authority or Community Concerned) ให้มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการการใช้ประโยชน์จากศิลปะพื้นบ้าน โดย การใช้ประโยชน์จากการแสดงออกซึ่งศิลปะพื้นบ้านจะต้องได้รับอนุญาตจากองค์กรที่จัดตั้งขึ้น หรือจากชุมชนที่เกี่ยวข้องเป็นหนังสือก่อนเสมอ หากการใช้ประโยชน์นั้นเป็นไปเพื่อแสวงหากำไร หรือในทางการค้าและอยู่นอกกรอบของวัฒนธรรมของชุมชนพื้นเมืองนั้น⁶⁶

หลักการเช่นนี้ข่มแสดงให้เห็นว่า การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์จากการแสดงออกซึ่งศิลปะ พื้นบ้านอาจไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมล่วงหน้า หากเป็นไปภายใต้กรอบแห่งวัฒนธรรมของ ชุมชนนั้น ในทางกลับกัน หากการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์จากการแสดงออกซึ่งศิลปะพื้นบ้านนั้น อยู่นอกกรอบของวัฒนธรรมชุมชน การใช้ประโยชน์เช่นนี้ต้องได้รับอนุญาตก่อน แม้จะเป็นการใช้ ประโยชน์โดยบุคคลในชุมชนนั้นเองก็ตาม

⁶³ นันทน อินทนนท์. อ้างแล้ว, หน้า 8.

⁶⁴ นันทน อินทนนท์. อ้างแล้ว, หน้า 8.

⁶⁵ นันทน อินทนนท์. อ้างแล้ว, หน้า 9.

⁶⁶ นันทน อินทนนท์. อ้างแล้ว, หน้า 9.

ซึ่งบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวเป็นการพยายามที่จะให้การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายลิขสิทธิ์ โดยมุ่งคุ้มครองงานศิลปะ วรรณกรรม วิทยาศาสตร์ และงานดนตรี โดยมุ่งคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นชาติ⁶⁷ และการอนุญาตให้ทำซ้ำซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นชาติ โดยได้กำหนดให้มีแต่งตั้งเจ้าหน้าที่รัฐที่มีหน้าที่ดูแลคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นชาติ⁶⁸ ซึ่งกฎหมายต้นแบบนี้จะเรียกภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า สมบัติสาธารณะ ต้องมีการชำระค่าธรรมเนียมแก่รัฐเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นด้วย โดยเงินค่าธรรมเนียมนี้จะเป็นทุนสนับสนุนให้แก่ผู้สร้างสรรค์งาน⁶⁹

อาจกล่าวได้ว่ากฎหมายต้นแบบตูนิส เป็นกฎหมายต้นแบบที่มุ่งคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นฉบับแรกที่มีการกำหนดการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่กฎหมายต้นแบบฉบับนี้ไม่ได้รับการยอมรับจากประเทศที่พัฒนาแล้วที่จะนำไปบัญญัติเป็นกฎหมายภายในของตน⁷⁰ เพราะว่ากฎหมายต้นแบบนี้ไม่ได้ให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามาจัดการการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน จะเห็นได้จากการที่รัฐยังใช้อำนาจผ่านเจ้าหน้าที่ของรัฐในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นผู้เรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้น จึงเป็นการยากที่ผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญาจะได้รับค่าตอบแทน

จากปัญหาดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้นในปี ค.ศ. 1982 องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก และองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ จึงได้ร่วมกันจัดทำบทบัญญัติต้นแบบสำหรับกฎหมายแห่งชาติในการคุ้มครองศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านจากการแสวงประโยชน์โดยมิชอบ และการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหาย (Model Provision for National Laws on the Protection of Expressions of Folklore Against Illicit Exploitation and Other Prejudicial Actions) บทบัญญัติต้นแบบสำหรับกฎหมายแห่งชาติในการคุ้มครองศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านจากการแสวงประโยชน์โดยมิชอบ และการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายนี้ มีวัตถุประสงค์ในการจัดทำเพื่อเป็นบทบัญญัติต้นแบบให้ประเทศต่างๆนำไปบัญญัติเป็นกฎหมายภายในเพื่อให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาตินั้น โดยเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากมันสมองของบรรพบุรุษของแต่ละชาติจึงสมควรที่จะได้รับการคุ้มครองให้มีการสืบสานกันบนพื้นฐานของแนวความคิดและแนวทางที่ได้วางเอาไว้โดยบรรพชนเหล่านั้น⁷¹

⁶⁷ The Tunis Model Law Section 3.

⁶⁸ The Tunis Model Law Sections 5, 18.

⁶⁹ The Tunis Model Law Section 17.

⁷⁰ พชร ลิ้มปิ่นจันทร์. อ้างแล้ว, หน้า 63.

⁷¹ พชร ลิ้มปิ่นจันทร์. อ้างแล้ว, หน้า 64.

จากแนวความคิดดังกล่าวจึงได้มีการร่วมมือกันจัดทำร่างความตกลงดังกล่าวนี้ขึ้นมา เพื่อให้ประเทศต่าง ๆ มีการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งได้มีการบัญญัติถึง คำจำกัดความ การใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของภูมิปัญญา ข้อยกเว้นที่สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ต้องขออนุญาต และการกำหนด ขอบเขตของการกระทำที่ถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

ขอบเขตของการคุ้มครองภายใต้กฎหมายต้นแบบนี้คุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งที่บันทึก เป็นลายลักษณ์อักษร และที่ไม่มีการบันทึกไว้ชัดเจน (Tangible and Intangible Expression)⁷² การใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยได้รับประโยชน์จากภูมิปัญญานั้นอย่างตั้งใจ หรือนอกเหนือขอบเขตของการ ใช้ตามประเพณี หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นต้องได้รับความยินยอมล่วงหน้าจากเจ้าหน้าที่รัฐหรือชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น⁷³ เว้นแต่การใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นการใช้ เพื่อวัตถุประสงค์ด้านการศึกษา หรือใช้ในชีวิตประจำวัน⁷⁴ ซึ่งการใช้ประโยชน์ต้องมีการระบุ แหล่งที่มาของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นด้วย⁷⁵ และผู้ที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้โดยไม่ระบุแหล่งที่มา ของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นจะมีโทษทางอาญา⁷⁶

หากดูจากภาพรวมของการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้กฎหมายต้นแบบฉบับนี้ แม้ว่าจะมีการกำหนดมาตรการที่เป็นประโยชน์ต่อการปกป้องรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ในรูป ของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน แต่กฎหมายต้นแบบนี้ ไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร จะเห็นได้จากการ ที่ไม่มีประเทศใดนำหลักการของกฎหมายต้นแบบนี้ไปบังคับใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ อย่างจริงจัง อีกทั้งกฎหมายต้นแบบไม่มีสภาพบังคับของกฎหมาย และไม่มีขอบเขตจำกัดเฉพาะภูมิ ปัญญาท้องถิ่นประเภทศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ไม่ได้ครอบคลุมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทองค์ ความรู้ของชุมชนท้องถิ่นอื่นๆเลย⁷⁷ แต่อย่างไรก็ตามข้อเสนอการปกป้องวัฒนธรรมท้องถิ่น และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน (Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore) ขององค์การยูเนสโกได้นำหลักการของกฎหมายต้นแบบไป บัญญัติไว้ โดยตามข้อเสนอนี้ถือว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็น

⁷² พชร ลิ้มปีจันทร์. อ้างแล้ว, หน้า 64.

⁷³ Model Provisions for Protection of Folklore Section 3.

⁷⁴ Model Provisions for Protection of Folklore Section 4.

⁷⁵ Model Provisions for Protection of Folklore Section 5.

⁷⁶ Model Provisions for Protection of Folklore Section 6.

⁷⁷ พชร ลิ้มปีจันทร์. อ้างแล้ว, หน้า 65.

วัฒนธรรมของชุมชนที่สร้างสรรค์จากพื้นฐานของท้องถิ่น และแสดงออก โดยผ่านบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับการยอมรับนับถือจากชุมชนนั้นๆ ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านจะแสดงออกถึงตัวตนของชุมชน หรือวัฒนธรรมของชุมชนมาตรฐานและคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านจะถ่ายทอดด้วยการบอกเล่า เลียนแบบ หรือด้วยวิธีการอื่น ๆ โดยจะแสดงออกทางภาษา วรรณคดี ดนตรี ทำเต็น การละเล่น เทพนิยาย พิธีกรรมทางศาสนา ประเพณี งานฝีมือ สถาปัตยกรรม และงานศิลปะต่าง ๆ และการที่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา องค์การยูเนสโก (UNESCO) จึงเสนอให้คุ้มครองศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านด้วยระบบทรัพย์สินทางปัญญาทางอ้อม หมายความว่า ให้ประเทศสมาชิกจัดตั้งระบบข้อมูลกลางของแต่ละประเทศและรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งประเภทศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และประเภทองค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่นไว้เป็นหมวดหมู่ โดยจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่อแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นฐานข้อมูลความรู้⁷⁸

3.4.2 ความคืบหน้าในการจัดทำร่างสนธิสัญญาคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น

การคุ้มครององค์ความรู้ดั้งเดิมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับสากลจากความพยายามโดยประเทศกำลังพัฒนาที่จะให้มีการคุ้มครององค์ความรู้ดั้งเดิม รวมทั้งการคุ้มครองในระดับสากล ประเทศกำลังพัฒนาจึงได้ผลักดันเรื่องดังกล่าวในเวทีระหว่างประเทศต่าง ๆ รวมทั้งในเวทีขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก ซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในระดับสากลโดยตรง โดยในปี ค.ศ. 2000 ที่ประชุมสามัญขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (General Assembly) ได้มีมติให้จัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะเพื่อทำหน้าที่พิจารณาประเด็นทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครององค์ความรู้ดั้งเดิม รวมถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอื่นๆเช่น ทรัพยากรพันธุกรรม และศิลปวัฒนธรรม และเรียกคณะกรรมการชุดนี้ว่า “คณะกรรมการระหว่างรัฐว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับทรัพยากรพันธุกรรม องค์ความรู้ดั้งเดิม และศิลปวัฒนธรรม” หรือ Intergovernmental Committee on Intellectual Property, Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore (IGC) หรือ “คณะกรรมการ IGC”⁷⁹ ซึ่งในส่วนของ การพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ดั้งเดิมนั้น คณะกรรมการ IGC ได้ยอมรับว่า ปัจจุบันนี้ยังไม่มีข้อตกลงระหว่างประเทศใดที่บัญญัติให้การคุ้มครององค์ความรู้ดังกล่าวอย่างเป็นทางการและเป็นรูปธรรม และระบบทรัพย์สินทางปัญญาเป็นระบบกฎหมายที่มีความเหมาะสมในการคุ้มครององค์ความรู้ดังกล่าวประกอบกับระบบทรัพย์สินทางปัญญามีหลัก

⁷⁸ พชร ลิ้มปิ่นจันทร์. อ้างแล้ว, หน้า 65-66.

⁷⁹ เอกกรินทร์ วิริโย. (2554). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครององค์ความรู้ดั้งเดิม*. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ฝ่ายกฎหมายการค้าระหว่างประเทศและทรัพย์สินทางปัญญา. หน้า 11-12.

กฎหมายบางประการที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการคุ้มครององค์ความรู้ดังกล่าว แต่เนื่องด้วยกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่ไม่ได้บัญญัติรองรับกรณีการคุ้มครององค์ความรู้ดังกล่าวไว้ และลักษณะของการคุ้มครององค์ความรู้ดั้งเดิมมีความแตกต่างจากทรัพย์สินทางปัญญาอื่น ๆ ดังนั้นจึงไม่อาจนำกฎหมายที่มีอยู่แล้วมาคุ้มครององค์ความรู้ดังกล่าวได้ และควรมีการสร้างกลไกในกฎหมายเฉพาะ (*Sui Generis*) ขึ้นมาเพื่อรองรับการคุ้มครององค์ความรู้ดังกล่าว และในปี ค.ศ. 2005 คณะกรรมการ IGC ได้ยกร่างบทบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครององค์ความรู้ดั้งเดิม (*Draft Provisions for the Protection of Traditional Knowledge*)⁸⁰

ในการยกร่างบทบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น (*Draft Provisions for the Protection of Traditional Knowledge*) คณะกรรมการ IGC ได้ศึกษาสภาพข้อเท็จจริงและข้อเสนอแนะของประเทศต่าง ๆ โดยได้นำ หลักกฎหมายบางประการ ในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญามาใช้ในการยกร่างบทบัญญัติฉบับนี้ด้วย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าขณะนี้ ร่างบทบัญญัติดังกล่าวยังอยู่ในขั้นตอนของการพิจารณาและจะมีการปรับปรุงแก้ไขต่อไป แต่หากร่างบทบัญญัติได้พัฒนาเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศโดยได้รับความเห็นชอบและมีการลงนามโดยประเทศสมาชิก จะเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนากฎหมายภายในของแต่ละประเทศต่อไปจากการศึกษาร่างบทบัญญัติฉบับนี้ (ฉบับปรับปรุงแก้ไขเพื่อใช้ในการประชุมคณะกรรมการ IGC ครั้งที่ 16 ณ ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ระหว่างวันที่ 3-7 พฤษภาคม 2553) ประกอบกับรายงานวิเคราะห์เกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไข มีสาระสำคัญของร่างบทบัญญัติฉบับนี้ดังนี้

3.4.2.1 ความหมายของคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ภายใต้ร่างบทบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครององค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ร่างข้อ 3.2 บัญญัติให้คำนิยามของคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” (*Traditional Knowledge*) หมายความว่า เนื้อหาสาระหรือแก่นสารของความรู้ที่เป็นผลมาจากการดำเนินกิจกรรมทางปัญญาในรูปแบบดั้งเดิม โดยรวมถึงทักษะ ประดิษฐ์กรรม การปฏิบัติและการเรียนรู้ที่ประกอบรวมกันเป็นส่วนหนึ่งของระบบองค์ความรู้ดั้งเดิมด้วย นอกจากนี้ คำดังกล่าวยังหมายความว่าความรู้ที่มีการส่งต่อและสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างไรก็ตาม คำดังกล่าวไม่ได้มีความหมายจำกัดเฉพาะแต่องค์ความรู้ในสาขาใดสาขาหนึ่งเท่านั้น และอาจรวมถึงองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับเกษตรกรรม สิ่งแวดล้อม การผลิตยารักษาโรค หรือทรัพยากรพันธุกรรมด้วย⁸¹

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 12.

⁸¹ เอกรินทร์ วิริโย. อ้างแล้ว, หน้า 13.

จากบทบัญญัติดังกล่าว จึงเห็นได้ว่า คำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ไม่ได้มีความหมายจำกัดเฉพาะองค์ความรู้ในสาขาใดสาขาหนึ่ง และไม่ได้จำกัดเฉพาะองค์ความรู้ที่มีคุณประโยชน์ในทางการค้าเท่านั้น ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสาขาอื่นนอกเหนือจากนี้ไม่ว่าองค์ความรู้นั้นจะมีคุณประโยชน์ในทางการค้าหรือไม่ ก็สามารถอยู่ภายใต้ความหมายดังกล่าวตามร่างบทบัญญัติฉบับนี้ได้ สำหรับตัวอย่างของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เช่น วิธีการนำผลไม้ พืช และสัตว์มาใช้เพื่อการรักษาโรค วิธีการทำประมง วิธีการทำคลอด เทคนิคการจัดกระดูกโดยไม่ต้องมีการผ่าตัด วิธีการล่าสัตว์ เทคนิคการถนอมอาหารและรักษาคุณภาพของอาหาร เป็นต้น ซึ่งได้มีการอ้างไว้ในรายงานฉบับหนึ่งที่ใช้ในการสัมมนาโดยองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก

3.4.2.2 ลักษณะหรือองค์ประกอบของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะได้รับการคุ้มครอง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะได้รับการคุ้มครองภายใต้ร่างบทบัญญัติฉบับนี้ จะต้องมียุทธศาสตร์หรือองค์ประกอบตามที่บัญญัติไว้ในร่างข้อ 4⁸² คือ

1. องค์ความรู้ดังกล่าวจะต้องมีการสั่งสมและสืบทอดกันมาโดยวิธีการแบบดั้งเดิม และเป็นการสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

2. องค์ความรู้นั้นได้รับการยอมรับโดยจารีตประเพณีว่าเป็นสมบัติของชุมชนพื้นเมืองหรือชุมชนท้องถิ่น หรือบุคคลในชุมชนนั้น หรือเป็นองค์ความรู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนหรือบุคคลในชุมชน

3. องค์ความรู้นั้นเป็นสมบัติของชุมชนหรือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ของบุคคลในชุมชน ซึ่งได้ครอบครอง ดูแลรักษาตลอดจนได้แสดงความเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบร่วมกันในองค์ความรู้ดังกล่าว

อย่างไรก็ตามเนื่องจากองค์ความรู้ดังกล่าวในแต่ละชุมชนทั่วโลกมีการสั่งสมและสืบทอดกันมาโดยอาศัยระยะเวลาแตกต่างกัน จึงมีประเด็นข้อถกเถียงว่า องค์ความรู้ที่จะได้รับการคุ้มครองนั้น จะต้องมีการสั่งสมและสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาอย่างน้อยเพียงใด ซึ่งในเรื่องนี้ แม้จะไม่มี การบัญญัติไว้อย่างชัดเจน แต่หากพิจารณาจากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ลักษณะหรือองค์ประกอบประการหนึ่งขององค์ความรู้ที่จะได้รับการคุ้มครองนั้น คือ “จะต้องเป็นองค์ความรู้ที่มีการสั่งสมและสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง” ดังนั้น บทบัญญัติดังกล่าวจึงไม่ได้ให้การคุ้มครองกับองค์ความรู้ที่เพิ่งเกิดขึ้นในรุ่นสมัยของคนเพียงคนเดียวเท่านั้น ในทางกลับกันองค์

⁸² เอกรินทร์ วิริโย. อ้างแล้ว, หน้า 14.

ความรู้ที่จะได้รับการคุ้มครอง จะต้องมีการสังสม อีกทั้งมีการสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว อาจต้องอาศัยระยะเวลาพอสมควร

3.4.2.3 รูปแบบของการคุ้มครอง

ในร่างข้อ 11 การคุ้มครององค์ความรู้ดังกล่าวไม่จำ เป็นต้องมีแบบแผนหรือรูปแบบใด ๆ (Formalities) อย่างไรก็ตาม ประเทศสมาชิกอาจกำหนดให้มีแบบแผนหรือรูปแบบในการคุ้มครองก็ได้ ไม่ว่าจะด้วยการจดทะเบียน หรือการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ดังกล่าว

ร่างบทบัญญัติในข้อ 11 นี้ แสดงให้เห็นว่าคณะกรรมการในการจัดทำร่างดังกล่าวพยายามจะออกข้อบัญญัติที่มีความยืดหยุ่นในการที่ประเทศภาคีจะนำไปปรับใช้ภายในประเทศของแต่ละประเทศ เนื่องจากสภาพปัญหา หรือลักษณะของภูมิปัญญาในแต่ละประเทศย่อมมีความแตกต่างกัน จึงต้องร่างข้อบัญญัติที่มีความยืดหยุ่นนี้เพื่อที่จะได้นำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับองค์ความรู้ของแต่ละประเทศ

3.4.2.4 ผู้ที่จะได้รับการคุ้มครองและสามารถเป็นเจ้าของ

ในร่างข้อ 5 ผู้ที่จะได้รับการคุ้มครองและสามารถเป็นเจ้าของในองค์ความรู้ดังกล่าวตามร่างบทบัญญัติฉบับนี้ แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ชุมชนพื้นเมืองหรือชุมชนท้องถิ่นและตัวบุคคลในชุมชน (People)

ซึ่งในเรื่องนี้ มีความเห็นทางวิชาการแย้งว่า องค์ความรู้ดังกล่าวควรเป็นสมบัติร่วมกันของชุมชนมากกว่าที่จะตกเป็นสมบัติของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เนื่องจากองค์ความรู้ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชุมชน โดยรวม ได้พึ่งพาอาศัย และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อชุมชนทั้งทางด้านจิตใจและวัฒนธรรมของชุมชน

อย่างไรก็ตาม ในการยกร่างบทบัญญัติฉบับนี้ คณะกรรมการ IGC มีความเห็นว่า แม้ว่าองค์ความรู้ดังกล่าวอาจมีการนำมาใช้โดยทั่วไปในชุมชน แต่หากสามารถระบุตัวบุคคลผู้เป็นเจ้าของได้ชัดเจน ก็สมควรให้บุคคลผู้นั้นเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ในฐานะที่เป็นเจ้าขององค์ความรู้ดังกล่าว เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่เจ้าของที่แท้จริง⁸³

⁸³ เอกรินทร์ วิริโย. อ้างแล้ว, หน้า 15.

3.4.2.5 มาตรการในการคุ้มครอง

ร่างบทบัญญัติฉบับนี้ได้บัญญัติรองรับมาตรการต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการนำหลักกฎหมายบางประการในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญามาใช้เช่น การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาจากการแสวงหาประโยชน์ในทางการค้าและการนำทรัพย์สินทางปัญญาดังกล่าวไปใช้ในลักษณะที่ไม่เหมาะสมและไม่สมควร ตลอดจนการขออนุญาตใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้⁸⁴

1. ในร่างข้อ 1.3 ได้บัญญัติถึงการควบคุมมิให้บุคคลอื่นแสวงหาและได้มาซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยวิธีการอันมิชอบ เช่น การขโมย การบังคับขู่เข็ญ การล่อลวง การชักนำให้หลงผิดการละเมิด หรือโดยวิธีการอื่น ๆ ที่ไม่เป็นธรรมและไม่สุจริต

2. ในร่างข้อ 1.1 ข้อ 1.3 และร่างข้อ 7.2 ได้บัญญัติถึงหลักการในการใช้มาตรการในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งจากการนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในทางการค้าและการนำไปใช้นอกเหนือจากบริบทของชุมชนแหล่งกำเนิด โดยบุคคลที่ประสงค์จะเข้าถึงองค์ความรู้ดังกล่าวจะต้องขออนุญาตและได้รับการยินยอมจากผู้เป็นเจ้าขององค์ความรู้ดังกล่าว หรือได้รับการอนุมัติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเสียก่อนสำหรับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการนำไปใช้นอกเหนือจากบริบทของชุมชนแหล่งกำเนิด เช่น การนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปใช้ในลักษณะที่ไม่เหมาะสมและไม่สมควรอันก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ชุมชนแหล่งกำเนิด ไม่ว่าจะเป็นการบิดเบือนหรือการเปลี่ยนแปลงสาระและเนื้อหาในองค์ความรู้ดังกล่าว

3. ในร่างข้อ 6.1 และร่างข้อ 6.3 ได้บัญญัติในเรื่องของหลักการที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการใช้องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่หลักการในการแบ่งปันผลประโยชน์และการตระหนักถึงความเป็นเจ้าของ โดยในกรณีที่มีการนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปใช้เพื่อประโยชน์ในทางการค้าและการอุตสาหกรรมอันก่อให้เกิดผลตอบแทนแก่ผู้ขออนุญาตนำไปใช้ จะทำข้อตกลงเพื่อแบ่งผลประโยชน์ตอบแทนดังกล่าวอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมให้กับผู้เป็นเจ้าขององค์ความรู้ดังกล่าวด้วย

อย่างไรก็ตาม หากมีการนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปใช้นอกเหนือจากบริบทของชุมชนแหล่งกำเนิด ผู้นำไปใช้ไม่ต้องทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ แต่การนำไปใช้นั้นจะต้องอ้างอิงแหล่งที่มาขององค์ความรู้ดังกล่าว ไม่ว่าจะแหล่งกำเนิดหรือผู้เป็นเจ้าของ และจะต้องใช้ในลักษณะที่เป็นการเคารพคุณค่าทางวัฒนธรรมของเจ้าของด้วย

⁸⁴ เอกรินทร์ วิริโย. อ้างแล้ว, หน้า 15.

3.4.2.6 ระยะเวลาการคุ้มครอง

ในร่างข้อ 9.1 ได้บัญญัติถึงระยะเวลาของการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะได้รับการคุ้มครองตลอดระยะเวลาตราบเท่าที่องค์ความรู้นั้นยังคงมีลักษณะหรือองค์ประกอบตามที่บัญญัติไว้ในร่างข้อ 4⁸⁵ กล่าวคือหากองค์ความรู้ดังกล่าวมีลักษณะหรือองค์ประกอบดังกล่าว ก็จะได้รับ การคุ้มครองโดยตลอดและไม่จำกัดระยะเวลา ซึ่งเหตุประการสำคัญที่ได้มีการยกวางในลักษณะนี้ เนื่องจากองค์ความรู้ดังกล่าวเป็นสิ่งที่มีการสั่งสมและสืบทอดกันมาแต่อดีต และมีคุณค่าไม่เฉพาะแต่ทางด้านการค้าเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าทางด้านจิตใจและวัฒนธรรมของชุมชนด้วย

อย่างไรก็ตามเรื่องระยะเวลาการคุ้มครองนี้ได้กลายเป็นประเด็นที่มีการคัดค้านอย่างมาก ซึ่งประเทศที่พัฒนาแล้วอ้างว่า การให้ความคุ้มครองโดยไม่จำกัดระยะเวลานั้น จะทำให้ผู้เป็นเจ้าของมีอำนาจผูกขาดในองค์ความรู้ดังกล่าวและก่อให้เกิดผลกระทบกับหลายประเทศที่ประสงค์จะแสวงหาและนำเอาความรู้ดังกล่าวไปใช้ แต่ถึงกระนั้น จนกระทั่งบัดนี้ คณะกรรมการ IGC ยังไม่ได้มีมติให้แก้ไขเรื่องระยะเวลาการคุ้มครองแต่อย่างใด

3.4.2.7 ข้อยกเว้นและข้อจำกัดในการคุ้มครอง

ในร่างข้อ 8.2 ได้บัญญัติถึงข้อยกเว้นและข้อจำกัดในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นและประโยชน์สาธารณะในการที่นำองค์ความรู้ดังกล่าวไปใช้ ร่างบทบัญญัติฉบับนี้จึงบัญญัติให้ประเทศสมาชิกสามารถกำหนดข้อยกเว้นหรือข้อจำกัดในการคุ้มครององค์ความรู้ดังกล่าวเพื่อเป็นการเอื้ออำนวยให้บุคคลอื่นนอกเหนือจากผู้เป็นเจ้าของสามารถนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปใช้ได้โดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาตจากผู้เป็นเจ้าของเสียก่อน ทั้งนี้ การนำไปใช้จะต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักการใช้ที่เป็นธรรม (Fair Use) เช่นการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะต้องใช้อย่างสร้างสรรค์ จำเป็นต่อการดำรงชีวิตปกติสุข และไม่มี การบิดเบือนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นความรู้ดั้งเดิม หรือไม่นำไปใช้เพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย

นอกจากนั้น ร่างข้อ 8.1 ได้บัญญัติว่าการคุ้มครององค์ความรู้ดังกล่าวจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อ การนำความรู้ที่เกี่ยวกับการแพทย์แผนโบราณมาใช้ในครัวเรือน โรงพยาบาลของรัฐ หรือเพื่อการสาธารณสุขอื่น ๆ⁸⁶

⁸⁵ เอกรินทร์ วิริโย. อ้างแล้ว, หน้า 16.

⁸⁶ เอกรินทร์ วิริโย. อ้างแล้ว, หน้า 17.

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้อนุสัญญาระหว่างประเทศต่าง ๆ นั้น จะมีหลักการคล้ายคลึงกันอยู่บ้าง เช่น หลักการปฏิบัติเชิงคนชาติ หลักการนี้เป็นหลักการที่ให้รัฐภาคีได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันกับรัฐภาคีอื่นซึ่งได้ถูกกำหนดไว้ใน อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1883 และได้ถูกกำหนดไว้ในอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1886 เช่นกัน เป็นต้น อีกทั้งยังมีหลักการใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการของประเทศต่างๆที่จะเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกภายใต้อนุสัญญานั้นๆ เช่น หลักการของการคุ้มครองภายใต้อนุสัญญาสิทธิบัตรสากล ค.ศ. 1952 แม้ว่าอนุสัญญานี้จะมีหลักการที่ค่อนข้างจะคล้ายคลึงกันกับหลักการของอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1886 แต่มีหลักการยืดหยุ่นมากกว่าอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1886 ที่มีเจตนารมณ์เปิดโอกาสให้ประเทศที่ไม่ต้องการเข้าร่วมในอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1886 หรือไม่ต้องการความผูกพันตามพันธกรณีที่เข้มงวดภายใต้อนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1886 นอกจากนี้ยังมีหลักการใหม่ที่เกิดขึ้นเป็นหลักการที่เกิดจากการพัฒนาเทคโนโลยีในด้านต่างๆของโลก การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาต่างๆจึงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม หลักการต่างๆที่ได้มีการบัญญัติไว้ภายใต้อนุสัญญาต่าง ๆ นั้น เป็นหลักการที่กำหนดการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในแต่ละประเภทเท่านั้น ในส่วนของหลักการที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นหลักการที่ใกล้เคียงกับการนำมาปรับใช้ในส่วนของการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น น่าจะเป็นหลักการที่ถูกกำหนดไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1993 หรือ Convention on Biological Diversity 1993 (CBD) ซึ่งมีหลักการของการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน และหลักการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ เป็นต้น ดังนั้นการที่จะนำหลักการต่างๆที่ถูกกำหนดไว้ภายใต้อนุสัญญาต่าง ๆ นั้น จำต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมกับลักษณะของทรัพย์สินทางปัญญาให้มีความสอดคล้องกัน เพื่อที่จะสามารถเป็นที่ยอมรับได้ในระดับสากล

อย่างไรก็ตาม การที่จะนำหลักการต่างๆในอนุสัญญาที่กล่าวมาแล้วนั้นมาปรับใช้เพื่อให้เกิดการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้นนั้น เห็นว่าน่าจะนำร่างบทบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครององค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Draft Provisions for the Protection of Traditional Knowledge) ที่ WIPO กำลังจัดทำมาเป็นกฎหมายแม่แบบในการที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการบัญญัติกฎหมายภายในมากกว่าการนำข้อตกลงระหว่างประเทศต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาต่างๆไปที่มีอยู่มาใช้บังคับ แต่อาจจะนำหลักการต่างๆในข้อตกลงระหว่างประเทศเหล่านั้นมาคำนึงถึงการพิจารณาประกอบในการจัดทำร่างบทบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะได้มีขึ้นภายในประเทศ โดยใช้ร่างบทบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นหลัก หรือเป็นกฎหมายแม่แบบ (Model Law) ในการจัดทำต่อไปในอนาคต